

Vejby-Tibirke Selskabet

Årbog 2002

©Fotografisk, mekanisk eller anden gengivelse af denne bog eller dele heraf er kun tilladt med Vejby-Tibirke Selskabets skriftlige tilladelse. Undtaget herfra er korte uddrag til brug i anmeldelser.

Redaktion:

Chr. Friis, Carsten Nash og Niels Jørgen Larsen

Omslagsillustration:

Naja Abelsen

Layout, sats og reproduktion:

WICTOR grafisk produktion

www.wictor.dk · Tlf. 48 26 18 48

Tryk:

BM Grafik ApS

3210 Vejby · Tlf. 48 70 52 00

Oplag: 1000 eksemplarer

ISBN 87-88319-24-5

ISSN 0108-2906

Indhold

Forord

Af Niels Jørgen Larsen side 5

Forfattere og digtere i vores område

Af Chr. Friis side 7

Geder og godtfolk

Af Jørgen Nash side 37

Farvel til Tisvilde

Af Bo Green Jensen side 43

Afsked med endnu en gård

Af Karl Erik Frederiksen side 53

Naja Abelsen

Af Chr. Friis side 67

Adresser side 69

Æresmedlemmer side 71

Forord

Mangen en billedkunstner er faldet for det specielle lys på vor egn, og rigtig mange af dem er gennem årene på forskellig vis blevet præsenteret i Vejby-Tibirke Selskabets årbøger. Men billedkunstnerne har langt fra været alene.

I år har vi i den ny årbogsredaktion således valgt at sætte fokus på de forfattere og digtere, der på samme måde er blevet fascineret og har fundet inspiration i Tibirke Bakker, Lundene, i skoven og ved lejet. Som det så enkelt udtrykkes af Hans Scherfig i Den forsvundne fuldmægtig fra 1938: "Det er en smuk egn. Der er en stor sø og enge og mose og flade marker. Og der er høje lyngbakker og en skov, der vokser på flyvesand. Der er hvide klitter og blå hav."

Christian Friis fortæller - med personlige vinkler fra egne erindringer - om en række forfattere og digtere i Tibirke, Tisvilde og Tisvildeleje. Og vi er glade for også at kunne bringe bidrag fra to af de skrivende kunstnere, som Friis omtaler - nemlig Jørgen Nash og Bo Green Jensen.

Som noget nyt har vi i 2002-årbogen givet en lokal kunstner opgaven at illustrere bogens forside. Naja Abelsen har ladet sig inspirere af den mammut, som Johs.V. Jensen opførte ved sit hus i Tibirke Bakker.

Videre skal der igen lyde en opfordring til Selskabets medlemmer om at henvende sig med idéer og bidrag til kommende årbøger. I det tempo samfundet kører i, bliver det, vi betragter som hverdag, hurtigt til historie.

God fornøjelse med 2002-årbogen.

Niels Jørgen Larsen

Forfattere og digtere i vores område

Af Chr. Friis

Egen baggrund

År gammel stod jeg med en fodbold i den ene hånd og en dejlig kold sodavand i den anden. Jeg snakkede med min gode ven, Ole fra TisvildeVandrerhjem. Træningskampen mod arvefjenderne fra Vejby var klaret, og vi havde vundet 8-3. Vi skulle lige til at gå ind til min mor i osteforretningen for at få en is, da Ole pludselig stoppede midt i en sætning og bare stirrede og stirrede. Jeg vendte mig langsomt om for at se, hvad der skete ned ad Nyvej. Allerede helt tæt på os kom en lille, ret korpulent herre gående hen imod os. Men det var ikke mandens skikkelse eller hans tøj, der havde fået Oles øjne til at vokse, nej, men manden havde farvet sit hår helt blå. Vi havde været vant til lidt af hvert i Tisvilde med landliggerne og deres børn; men at en mand farvede håret blå!!!

Vi skyndte os ind til min mor, og i munden på hinanden fortalte Ole og jeg, hvad vi lige havde set. »Nå-h«, sagde min mor med sin nordsjællandske dialekttone. »Det er jo bare forfatteren Soya. Han har boet nede i Politikens feriehus TABU i flere dage og har været inde og købe emmentaler og gorgonzola hos mig.« Det var mit første møde med en af de mange forfattere i Tisvilde eller Tibirke-området, som jeg senere kom til at lære at kende ved at høre og læse om dem, eller i stigende grad ved selv at læse deres bøger. I min barndom var det blot en ubevidst registrering, at den og den forfatter havde boet her eller skrevet om Tisvilde; men førstelærer Hansen på Tisvilde Skole, der stod for opbygningen og pasningen af det lille, fine bibliotek på skolen, var en uvurderlig hjælper med hensyn til denne spirende interesse for forfattere og andre kunstnere i vores område.

Lærer Hansen, der selv viste sine kunstneriske talenter ved at spille på violin og male udmærkede malerier, havde en skarp og præcis kvalitetssans, der betød, at det lille bibliotek havde en særdeles fin samling af bøger om de mange gode kunstnere, der havde boet i Tisvilde og nærmeste omegn.

Da jeg som 11-årig blev sendt ned på Frederiksborg Statsskole i Hilerød bl.a. på kraftig opfordring fra lærer Hansens side, blev jeg Hansens hjælper med at skaffe de rigtige og billige bøger til biblioteket, når der var bogudsalg i Hillerød. Lærer Hansen gav mig en liste over bøger, som han havde udsøgt sig i udsalgskataloget, og efter skoletid var jeg nede og hente Weilbachs 3-binds kunstnerleksikon, samlede digte af Ludvig Holstein o.lign.

Langt senere fulgte overbibliotekar Peter Heiberg denne linje op på Helsingør Bibliotek; idet han selv blev meget interesseret i, hvilke kunstnere, der havde boet i hele Helsingør kommune. Det betyder i dag, at alle kan låne selv sjældne bøger om kunstnerne i vores område på Helsingør Bibliotek og dets filialbiblioteker. Dette være hermed anbefalet at gøre !

Det er en umulig opgave at nævne alle de forfattere, der har virket og boet i vores område. Jeg har derfor valgt at beskrive de forfattere, som jeg selv har haft stor glæde af at læse eller som jeg på en eller anden måde har haft nogle personlige oplevelser med. Desværre ikke altid med selve forfatteren; men ofte gennem deres familie eller venner, der havde overlevet ham. ...ja, for det er næsten udelukkende mænd.

Tibirke Bakker ('Bakkerne')

Sandflugten og især sagnet om Sankt Helene har givet anledning til, at adskillige berømte forfattere har begivet sig til Tisvilde eller ladet sig inspirere af nogle af de mytiske elementer, der ligger gemt i disse to dramatiske begivenheder. Naturforskeren Ole Worm, filosofen og forfatteren Søren Kierkegaard og romanforfatteren Carit Etlar er nogle eksempler på de mange skribenter, der har benyttet Tisvilde som inspirationskilde.

Desværre kastede Søren Kierkegaard sin kærlighed på Gilleleje, på Søborg Sø og på Gribskov. Jeg ville med endnu store begejstring have arbejdet mig igennem Kierkegaards første bøger, hvis han havde brugt Tisvildeleje, Hørsekæret og Tisvilde Hegn, som illustrerende symboler i sin filosofi. Søren Kierkegaard besøgte Tisvilde en Skt. Hansdag, da der blev afholdt Kildemarkeder i forbindelse med ritualerne ved Kilden og Helenegrav. Efter vores verdensberømte filosof og forfatters mening var der alt for meget gøgl og penge forbundet med dyrkelsen af Sankt Helene. Han foretrak stilheden på Søborg Sø og inde i Gribskov.

Nobelpristageren og åndshøvdingen

Johannes V. Jensen (1873-1950)

Johannes V. Jensen fandt til gengæld, at Tibirke Bakker var det helt rigtige sted for ham – når nu Himmerland lå så langt væk dengang. Omkring 1909 lejede Johannes V. Jensen sig ind i Helwegs hus i Bakkerne og ved planlægningen af den store og epokegørende udstykning af området i 1916 var Johannes V. Jensen fremme i forreste række og sikrede sig en grund med en fremragende placering. Fra huset kunne man – uden at blive generet af andre huse – skue ud over de store naturområder Ellemosen og Arresø.

Imellem disse bredte det danske bondelandskab sig med marker og gårde og med landsbyen Ramløse med kirketårn og mølle sig.

Huset blev tegnet af en af de bedste danske arkitekter dengang, Ivar Bentsen, der ikke placerede huset helt oppe på bakketoppen,

Johannes V. Jensens hus i 'Bakkerne'

Foto: Chr. Friis

Mammutton som Johannes V. Jensen byggede i Tibirke Bakker.

Foto: Gl. tryk.

som man ville have gjort i dag; men på kanten af den lille skrænt ved Ellemosen og med en smuk, lyngklædt bakke i ryggen, der både gav læ for vestenvinden og nysgerrige blikke.

På dette sted kunne Johannes V. Jensen blive inspireret til at skrive den romanserie, »Den lange Rejse«, der i 1944 gav ham nobelprisen i litteratur. En imponerende bedrift, som kun Henrik Pontoppidan – der desværre skulle dele den med Karl Gjellerup – har opnået. »Den Lange Rejse« var også for Johannes V. en langvarig skriveproces, der varede fra 1908 til 1922. Både dette hovedværk og hans mest berømte roman, »Kongens Fald« – der for øvrigt blev kåret som det 20. århundredes bedste bog i Politiken – må i perioder være udtænkt og måske nedskrevet i Tibirke Bakker.

Den danske historie viser sig overalt i nærheden af Tibirke Bakker. Arresø og Ellemosen har engang været en del af det Stenalderhav, der snoede sig helt ind i Holløse Bredning og Tisvilde Mose. Oldtidsvejen og den begravede landsby Torup i Tisvilde Hegn er tegn på forfædrenes aktiviteter i jernalderen og de mange kirker og Sankt Helenesagnet viser middelalderens aktiviteter i området. Johannes V. Jensen levede midt i inspirationskilderne, og sommerhuset brugte han fra 1916 til sin død i 1950.

Johannes V. Jensen var i alle disse år Tibirke Bakkers ukronede åndshøvding, og de fleste af Bakkernes beboere ville nødig komme i konflikt med den vasse Jensen og hans skarpe pen.

Et år byggede han sammen med sine sønner en mammut i næsten naturlig størrelse og med store, flotte stødtænder af bue-

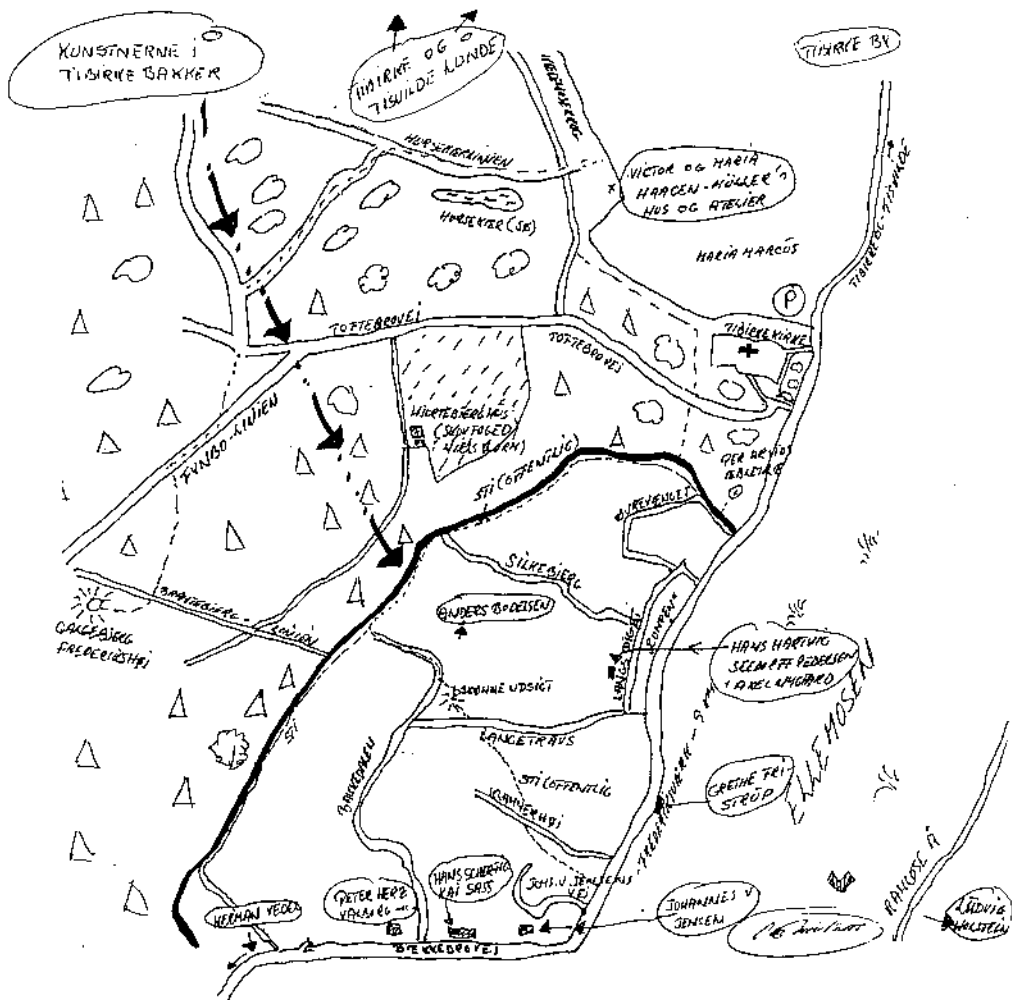
*Hustruen Else og
Johannes V. Jensen på motorcykel.
Foto: Gl. tryk*

de fyrregrene. Denne mammut tronede i temmelig lang tid på et meget synligt sted, uden at nogle af de andre sommerhusejere turde gribe ind. Der var ellers usædvanlig strenge servitutter med hensyn til hegn, flagstænger, vasketøj m.m. i området, ja, endda direkte påtaleret for beboerne, hvis nogen brød disse regler.

Jeg har desværre ikke nogle personlige erindringer omkring Johannes V. Jensen. Jeg var 10 år gammel, da han døde. Men elleve år efter hans død, kom jeg som reservepostbud trækkende op ad den stejle bakke mod hans hus. På én gang blev stilheden i det lyngklædte område brudt af nogle usædvanlige høje pigehyl og skrig. En helt ung pige på 15 –16 år kom løbende ned ad bakken; mens hun råbte: »Hej, post !! Er der brev fra min elskede til mig i dag?«. Hun var topløs, og uden skam stillede hun sig tæt op ad mig og kiggede ivrigt ned i min læderpostkasse foran på cyklen. Om der var et kærestebrev eller ej, husker jeg ikke; men i lang tid efter denne oplevelse med et af Johannes V. Jensens børnebørn, dukkede billedet af den barmfagre ungmø op, når jeg læste en af hans bøger om Stenalderen!

Chr. Friis 'hjemmelavede' kort over kunstnerne i Tibirke Bakker.

Kortet anvendes på hans guidede ture i området.

Æbleblomster og drømme

Ludvig Holstein (1864-1943)

Noget i skyggen af denne kraftfulde nobelpristager levede svogeren Ludvig Holstein i nogle år i et sommerhus tæt ved Johannes V. Jensens sommerhus. Søstrene Karen Else og Thyra (der var Ludvig Holsteins 3. kone!) var blevet gift med de to digtere og forfattere, der begge blev meget berømmet i deres samtid, og som også i dag bliver læst, og hvis digte ofte bliver sunget. Men det må have været det tætte familieforhold, der havde fået Ludvig Holstein til at bo så tæt på den dominerende Johannes V. Jensen; idet Ludvig Holstein af natur var blufærdig og helst levede i en langt mere aristokratisk tilbageholdenhed end svogeren gjorde.

Holsteins hovedområde var den lyrik – hvor han ubetinget blev en af Danmarks fineste digtere – der i sjælden grad kunne give udtryk for den danske natur, kvindens og kærlighedens væsen og vores drømme om foråret og sommeren.

Ofte har vi sunget med på hans digt fra 1895 »Det er i dag et vejr – et solskinsvejr! Oh, søde vår, så er du atter nær!«; men udtrykker Holstein ikke endnu mere de følelser, som vi danskere ofte har haft i os efter en lang, mørk vinter:

»Vi sletternes sønner har drømme i sind,
de vågner og bliver til sange.
De stiger af sommernattågenes spind,
Som lærkerne flyver af vange.
De brister af længsel en dag i april
Som krokus og blå hyacinter,
De bryder som vårens sejrende smil
Igennem den smeltende vinter«

I sjælden grad har mange af Holsteins digte den umiddelbare og rent sansede oplevelse gemt i sig, så vi også i dag – mere end 100 år efter deres tilblivelse – kan fornemme og genkende de følelser og stemninger, som i sin tid inspirerede ham.

Ludvig Holstein flyttede snart over på den anden side af Ramløse Å, og bosatte sig i et hus, der lå med vid udsigt over Arresø/Ellemosen, og hvor han kunne se over på Tibirke Bakker... og Johannes V. Jensens hus. I nærheden af huset fik han opstillet en lille beskeden digterhytte hvor han kunne skrive sine sarte digte om æbletræer og æbleblomster.

Ludvig Holstein og hans hustru, Thyra, blev begge begravet på Ramløse Kirkegård, hvor der står en gravsten, så man kan stå et øjeblik og tænke på nogle af de gode digte, han har skrevet. Digterhytten står stadigvæk på bakketoppen i al sin upåagtethed; mens bilerne racer forbi på Frederiksværksvejen. Både gravstenen og digterhytten burde snarest komme under nogle kærlige hænder, så også eftertiden kunne have nogle minder om denne blide, stærke lyriker.

Musen »Spindevinde«

Hans Hartvig Seedorff Pedersen (1892-1986)

I læ af Tibirke Bakker og tæt på »Rumpen« fandt digteren, rejsebogsforfatteren, radioreporteren, viseforfatteren m.m. Hans Hartvig Seedorff Pedersen og hans muse gennem mange år, Karen Else (»Spindevinde«), deres fristed i Tibirke Bakker, hvor de kunne få den nødvendige privathed og alligevel havde mulighed for at dyrke den selskabelighed, som de også havde brug for.

Hans Hartvig Seedorff Pedersen – hvor Pedersen snart forsvandt – brød allerede som ung igennem som digter med digtsamlingen »Vinløv og Vedbend« fra 1916. Det var en ny og forfriskende tone, der gennemstrømmede hans digte, der samtidig var uhyre sangbare og melodiske. Det var ikke uden grund, at digteren blev kaldt »Sorgenfri«, og at hans viser snart blev sunget overalt i Danmark – måske mest i de såkaldte bedre kredse. I nyere tid har Frank Jæger i 50'erne oplevet den samme begejstring, da han intonerede en glad og uskyldig livslyst, der straks fængede hans samtid.

At begge digtere blev så beundrede i deres tid, skyldes uden tvivl det store behov for et positivt og optimistisk livssyn efter 1.

Hans Hartvig Seedorff Pedersens hus 'Bjørnebo' hvor tegneren Axel Nygaard var en hyppig gæst. Han brugte 'Spindevindes' skikkelse på mange af sine tegninger. På næste side har han fanget 'musen' i tulipanhaven.

Foto: Chr. Friis

Verdenskrig og 2. Verdenskrig. Måske kan vor nærmeste tids skjald, Kim Larsens overvældende popularitet tilskrives 70'ernes og de tidlige 80'ers krisefornemmelse?

Kærligheden mellem Hans Hartvig og Karen Else (Voeler) havde også en næsten myteagtig karakter, hvor Hans i første omgang ikke måtte blive forenet med den meget unge Karen, der blev sendt til afkøling i Norge; men hvor de unge elskende alligevel til sidst fik hinanden. I dag ville det have været stof for ugebladene og Ekstra Bladet i lang, lang tid !

Karen Else var Hans' muse igennem mange år, og den rolle tog hun meget gerne på sig. Også for andre af de digtere og tegnere, der ofte var gæster i de to Seedorff'ske hjem, æresboligen »Bakkehuset« på Frederiksberg og »Bjørnebo« i Tibirke Bakker. Tegneren Axel Nygaard deltog ikke alene i flere af de rejser, som ægteparret Seedorff gennemførte til det Fjerne Østen; men han boede trofast hver weekend i sommerhuset. På utallige af

... Du vilde tro, du var i Holland. Vi har Darwin-
tulipaner og Kardinaler og Masser af de duftende
Gule, – jeg kan fylde alle mine Vaser.

Nygaards kvindeportrætter kan man let genkende »Spindevindes« skikkelse og ansigtsprofil.

Men en dag var den lykkelige tid forbi. Hans Hartvig fandt en anden muse, og boet blev delt sådan, at han blev boende i »Bakkehuset«, og Karen Else fik sommerhuset i Tibirke Bakker.

Nu boede »Spindevinde« alene som helårsboer i Tibirke Bakker, og det må have været en meget hård tid for hende lige efter skilsmissen. Jeg husker endnu den energi og viljekraft, der lyste ud af hende, når hun på sin daglige vandretur fra Tibirke Bakker og ned til Tisvildeleje passerede os i Tisvilde. Med det gnistrende sorte hår, den imponerende høgenæse og de skarpe, gnistrende øjne lignede hun ikke de kvinder, vi var vant til at se i Tisvilde. Det her var Carmen fra Sevilla, der kom marcherende... og vi veg et par skridt til side.

Noget senere lærte jeg hende ganske godt at kende; idet jeg altid blev inviteret indenfor, når jeg som postbud kom med de mange breve og aviser, som hun fik hver dag. Hun havde behov for at snakke og fortælle om det liv, hun havde levet i den første meget rige tid sammen med Hans – den forræder og slapssvans, der bare var lusket væk, da han havde fundet en anden.

Rejseoplevelserne på Ceylon, besøgene i Paris, New York og Rom samt minderne om de mange kunstnere, der var kommet i huset her, lyttede jeg meget gerne til. Men når hun endnu en gang begyndte at snakke om ham, »Luskebuksen Hans«, så fik jeg lige pludselig travlt med at komme videre på postruten.

Hans Hartvig Seedorff er næsten glemt i dag; men engang imellem husker vi ham, når vi synger »Den er fin med kompasset, slå rommen i glasset«. Hans digtning ramte først og fremmest rent ind i hans samtid... og så lavede han en af de allerbedste turistbrochurer, der er lavet i Danmark, for Tisvilde Turistforening.

Karen Else Seedorff blev begravet på Tibirke Kirkegård. Hendes smukke gravsten med de syv stjerner ligger tæt på hendes elskede Tisvilde Hegn og som nabo til Maria & Victor Haagen-Müller.

En grum satiriker

Hans Scherfig (1905-1979)

»Der var engang en fattig digter, der lejede sig ind på den gamle skole, hvor han boede meget kummerligt med sin kone og sit eneste barn«. Sådan kunne man begynde eventyret om den unge digter Scherfig. Men det lyder helt forkert, når navnet Scherfig indgår i sætningen. Gennem flere generationer var han en af Danmarks bedste og skarpeste satirikere, der gen-

nem romanerne »Det forsømte forår«, »Frydenholm«, »Den døde mand«, »Den forsvundne fuldmægtig« m.m. har moret danskerne med sin skarpe, ætsende og alligevel menneskekløge humor.

Hans Scherfig boede i midten af 30'erne i den vestlige del af Tibirke Gamle Skole, der ligger helt nede ved landevejen. Han var en fattig digter og maler, der sammen med sin hustru, Elisabeth Karlinsky, havde lejet sig ind hos skovfoged Balslev. Karlinsky, der var maler, havde Scherfig paradoksalt nok mødt i det New York, der også dengang var kapitalismens højborg.

Heroppe i Tibirke Bakker kunne den naturinteresserede forfatter og maler nu blive inspireret til at skrive romanen »Den forsvundne fuldmægtig«, hvor romanens hovedfigur, kontorchef Teodor Amsted, netop søger hen, da han tilsyneladende har begået et voldsomt selvmord; men i virkeligheden bare vil væk fra den verden, som han ikke kan holde ud. Hans Scherfig bruger direkte Tibirke Bakkers ellers så berømmede udstykning til at lave en grum satire over det bedre borgerskab, der følger det kapitalistiske samfunds regler... og selv sørger for at skaffe sig de goder og privilegier, som kun de mest velhavende kan sikre sig. Sådan så ærkekommunisten Hans Scherfig på Tibirke Bakker, når

han vandrede igennem dem – han boede jo også kun til leje i denne periode. De mange skilte med »privat, PRIVAT« og »Adgang forbudt« stod alle vegne i Bakkerne, og for kommunisten Scherfig gav det uafsladelig signal om den private-kapitalistiske ejendomsret.

Heller ikke de mennesker, han lærte at kende, lod han være i fred. Scherfigs romaner er meget ofte nøgleromaner, hvor han afslører karaktertræk, som hans bekendte nok meget gerne ville skjule. Den vært, som familien Scherfig boede hos, skovfoged Balslev, har nok fortrudt mange gange, at han havde lejet et par værelser ud til de to fattige kunstnere. I romanen om den forsvundne fuldmægtig bliver der lavet et portræt af en skovfoged, der hele tiden løber rundt oppe i Bakkerne med en kikkert – ikke for at se på fugle; men fordi han vil aflure elskende par... og denne skovfoged lignede meget Balslev!

Men Scherfig-familien var allerede flyttet til et bondeidyl i Asminderød, da romanen »Den forsvundne fuldmægtig« udkom, og det var nok klogt af Hans Scherfig.

Krimiforfatteren og dokumentaristen

Anders Bodelsen (1937-)

Højest af alle boede forfatteren Anders Bodelsen i mange af sine sommerferier i sommerhuset »Baunebakke«, der i virkeligheden består af 5 adskilte små huse, der i norsk stil har hver sin funktion, der tilsammen opfylder de behov, som en landligger har brug for, når man har trukket sig tilbage til »sommerlandet«.

Helt heroppe fandt Anders Bodelsen den ro, der skulle til for at skrive de

Her sad Anders Bodelsen og skrev nogle af sine romaner og noveller i 1960'erne.

Foto: Chr. Friis

mange romaner og artikler, der gjorde ham til en meget læst forfatter, kritiker og motorcykelanmelder!!

Det var først og fremmest de glimrende kriminalromaner »Tænk på et tal« og »Hændeligt uheld«, der betød et gennembrud for den unge Anders Bodelsen, der havde det store uheld, at han var samtidig med kraftfeltet Klaus Rifbjerg, der hele tiden sørgede for at få focus på sin person og på sine værker.

Men Anders Bodelsen har skrevet mange gode romaner og noveller, og i mange af dem kan man genfinde beskrivelser, der direkte er taget fra Tibirke Bakker eller Tisvildeleje. Bogen »Ferie« foregår næsten udelukkende i det Tisvilde og Tisvildeleje, som eksisterede i 50'erne. Det er en udviklingsroman, hvor Bodelsen-figuren, Henning, er på vej til at blive voksen i løbet af denne sommerferie, hvor hele miljøet og det tankesæt, som land-

liggerne havde i disse tider, bliver bredt ud for læseren i Anders Bodelsens karakteristiske halvdokumentarstil.

Som næsten jævnaldrende med ham, har jeg selv oplevet mange af de ting, som Bodelsen beskriver i bogen. Men Anders var landliggerdrengen og jeg var en af de lokale drenge, og derfor generer det mig hver gang, at vi – de lokale beboere – næsten aldrig har navne; men i stedet har vi en eller anden funktion for landliggerne! Mælkemanden, ostemanden, fiskehandleren, bageren, boghandleren burde have heddet... Mælkehandler Larsen, ostemand Friis Jensen, fiskehandler Rasmussen, bager Spiegelhauer og boghandler Thuneby. Men det er vist for sent at få rettet nu.

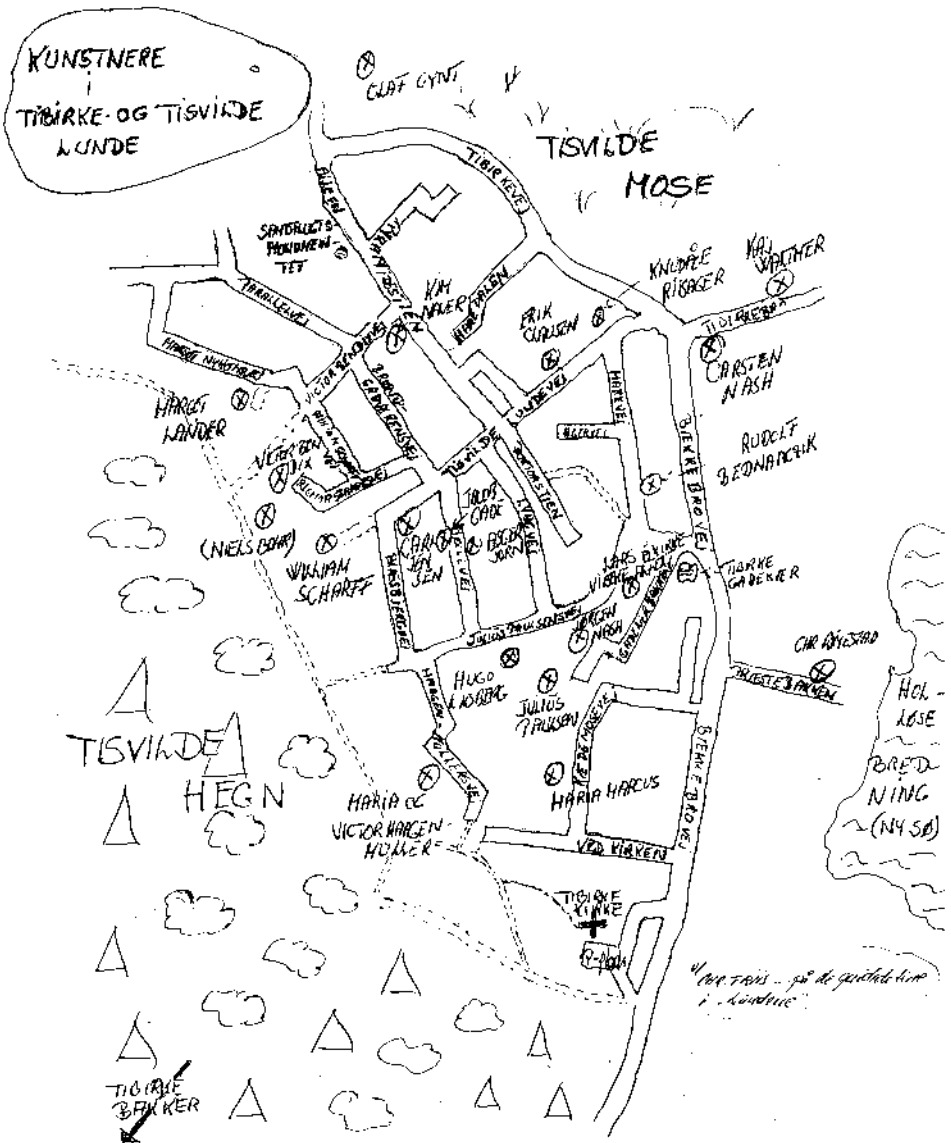
Min egen søster, Birte Forsell, deltog i nogle af de fester, hvor landliggerne og lokale blandede sig; men også her kan det lokale islet ikke slå fuldt igennem. I en novelle er Birte omtalt på denne måde: »i festen var der også en lokal pige med. Jeg kan ikke huske, hvad hun hed; men vi kaldte hende for »ostehandlerens datter«!!!

Tibirke og Tisvilde Lunde («Lundene«)

Vi forlader nu Tibirke Bakker, hvor mange forfattere og digtere fandt den nødvendige ro og stilhed til at skrive de romaner og digte, som er gået over til at blive klassikere i Danmark.

Mærkelig nok ligger der ikke nogle kendte forfattere begravet på Tibirke Kirkegård, hvor imod utrolig mange malere har fundet deres endelige hvilested netop her. Er det en tilfældighed eller er der en psykologisk forklaring bag denne kendsgerning?

Inden vi når bakken ned mod Tibirke Gadekær, ligger der en vej på højre hånd, Præstebakkevej, der fører ned til det hus, hvor kritikeren og skønanden Chr. Rimestad boede. I huset boede hans enke, og på min postrute blev jeg også der budt indenfor, og jeg husker endnu den ærbødighed og respekt, som fru Rimestad omtalte sin afdøde mand med, når jeg snakkede med hende, om hvad hendes mand havde skrevet om fransk litteratur fra 1900 til 1940.

Chr. Friis' kort over kunstnerne i Tibirke og Tisvilde Lunde.

Anvendes på hans guidede ture.

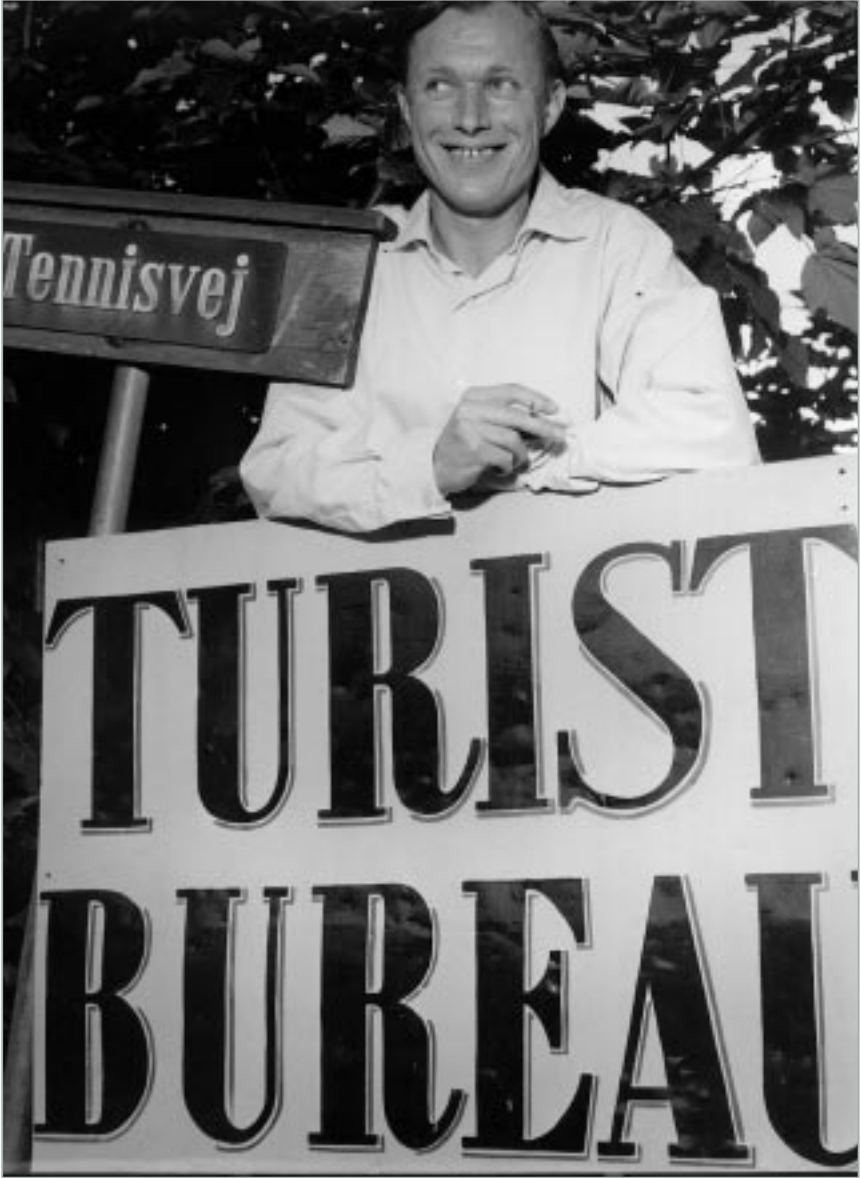
Den følsomme vildmand

Jørgen Nash (1920 -)

Ikke så langt derfra – bag ved Vibeke Alfelts og Lars Åkirkes store atelierer og hus – boede en af Danmarks helt store »enfant terrible« / »provo« / »happeningmaker« – eller hvad man nu igenem de sidste 50 år har kaldt de mennesker, der i sjælden grad kunne få medierne i tale og direkte benytte dem i den kunstneriske karriere.

Denne mand var Jørgen Nash, der nu 50 år senere i høj grad har fået slået sit navn fast i danskernes bevidsthed bl.a. fordi han – måske sammen med en anden storprovo, Jens Jørgen Thorsen – måske savede hovedet af vores danske turistklenodie, Den lille Havfrue. Jørgen Nash var dengang først og fremmest en kendt lyriker; idet han var en af de unge digtere, der skrev digte, der både sprogligt og indholdsmæssigt pegede fremad mod en umiddelbart sansende, direkte og frisk, ny sprogtone. Jørgen Nash fik glimrende anmeldelser og kom med i antologier over nyere dansk poesi; men han kunne ikke leve af sin digtning.

Da Tisvilde Turistforening i midten af 50'erne fandt frem til, at man nu ville ansætte en turistchef, søgte Jørgen Nash stillingen, og da han var – og er – en nydelig mand, der i sandhed har »snakke-tøj« i orden, så blev han snart Tisvildes første turistchef. Som formand for den samme turistforening i 10 år har jeg været med til at ansætte 4 turistchefer ud af sammenlagt ca. 180 ansøgere, og ingen af ansøgerne eller de ansatte turistchefer har været så utraditionelle og specielle som han. Der er kun een Jørgen Nash... og det var han også dengang fuldt ud. Måske brugte han vores område til at træne sig op til de større begivenheder, som senere blev udtænkt i det svenske »Drakabygget«. Selv i dag lever der vandrehistorier om hans prøvespisning på de utallige pensionater og hoteller, der var i Tisvildeleje dengang eller om hans motorcykeltur med den pæne kontorchef siddende i siddevognen... eller om... Om det er sandt eller ej, er ikke så vigtigt. Jørgen Nash skabte liv omkring sig, skabte fin kunst på mange områder (digte, malerier, skulpturer, film m.m.)... og gjorde livet langt mere facetteret i det ellers så pæne Tisvilde og øvrige Danmark og Norden.

Jørgen Nash da han i 50'erne blev Tisvildes første turistchef.

Foto Mogens van Haven

...og de mange andre kunstnere.

Lundene tilhørte og tilhører først og fremmest kunstmalerne (Julius Paulsen, William Scharff, Carl Jensen, Maria og Victor Haagen-Müller, Vibeke Alfelt, Lars Åkirke, Rudolf Bednarczik, Mogens Valeur m.fl.), komponisterne (Knudåge Riisager, Victor Bendix, Jacob Gade m.m.)... og en række andre kunstarter som ballet (Margot Lander), billedvæverne (Kim Naver, Lise Warburg), filmfolk, fotografer, arkitekter, xylograf... og en række af videnskabsmænd med Bohr-familien i spidsen.

Forfatterne bosatte sig ikke gerne her; men Per Lange (1901-1991), Godfred Hartmann (1913-) og Hans Bendix (1898-1984) har dog alle færdedes meget i Tisvilde og Tibirke Lunde. Lyrikeren Per Lange besøgte familien Haagen-Müller i »Kjædemosehuset« i perioden omkring anden verdenskrig, og Gottfred Hartmann har i mange af sine fine skildringer af Nordsjællands mange smukke steder og af dets åndshistorie meget ofte beskrevet kunstnerne i Tibirke Bakker og i Lundene.

I 1981 udarbejdede han et særdeles smukt festskrift for Gutenberghus, hvor han på en særdeles indforstået måde beskriver kunstnerlivet i vores område. At bl.a. fotografen Rosted fra Haredalen illustrerede det lille hæfte med sine utrolig fine fotografier fra området, betyder, at Godfred Hartmann har produceret det hidtil bedste materiale om kunstnerlivet heroppe.

I sommer købte jeg mit hæfte nr. 2 på Loppemarkedet ved Tisvildeleje Station, og jeg kørte glad hjem. Selvom jeg skulle miste mit første hæfte, så havde jeg nu et ekstra. Hæftet burde snarest genoptrykkes, så mange kunne få samme glæde af det, som jeg har haft.

Tegneren og forfatteren Hans Bendix har boet flere steder i Tisvilde og Tibirke; men bedst har han nok befundet sig, da han boede på Møllevvej i nærheden af sin gode ven og tegnerkollega, Carl Jensen, der boede i det sidste hus på Tisvilde Lundevej. Det hus, hvor Carl Jensens datter, gobelinvæversken Lise Warburg, nu residerer.

Hans Bendix har skrevet en lang række erindringsbøger om sit liv, og da han som udpræget selskabsmenneske og kosmopolit

færdedes i utrolig mange kunstnerkredse, så er hans bøger både spændende og underholdende, og de giver et yderst spændende portræt af kunstner-miljøerne i København og i Tisvilde i hans tid.

Tisvilde By

Tisvildeleje og Tisvilde har altid tiltrukket utraditionelle og frihedselkende originaler, og en dag lejede en mærkelig mand sig ind hos de flinke Abrahamsons, der boede i det smukke, stråttækte hus i begyndelsen af Vejbyvej. Manden var stor og tyk og bar et kraftigt og vildtvoksende fuldskæg. Han kunne godt ligne en, der havde kunstneriske tilbøjeligheder!!

I første omgang gjorde han sig dog mest berømt i Tisvilde ved at sætte ny rekord på Tisvilde Vandrehjem (det gamle på Kunertsvej). Her spiste han aftensmad sammen med de mange ungarletømrrersvende, der dengang ankom til det store Tømrrer- og Snedkerfirma Poulsen & Nielsen.

En tragisk digter

Olaf Gynt (1909-1973)

Den nye, tykke mand formåede at spise 22 af fru Damgaard-Olsens dejlige frikadeller, og det var to mere end selv den mest sultne tømrrersvend havde kunnet præstere efter en lang arbejdsdag. Det snakkede man meget om i de dage i Tisvilde, hvor jeg i 50'erne tilbragte det meste af min fritid på Vandrehjemmet sammen med min gode ven Ole Damgaard.

Manden hed Olaf Gynt, og inden længe fandt vi ud af, at Olaf Gynt var en ægte digter. I den lokale avis, der dengang hed Helsingø Avisen og ikke Ugeposten, begyndte det at strømme ind med lange ordrige digte om alle mulige dagligdags ting: det kunne være fru Abrahamsons friske morgenæg, de nyudsprungne roser ved Vandrehjemmet eller det kåde føl, der sprang rundt ved Stuebjerggård m.m. Under disse – noget svulstige – digte stod så navnet Olaf Gynt.

Abrahamsons hus på Vejbyvej i Tisvilde. Her boede Olaf Gynt i en periode i 50'erne.

Foto: WICTOR

Sammen med lærer Hansen og Weilbachs leksikon gik jeg på jagt efter at finde ud af, hvem denne Gynt var.

Olaf Gynt havde engang været en meget talentfuld lyriker, der i en meget ung alder havde fået aldeles fine anmeldelser, da hans første digtsamling »Verdenshjerter«, udkom i 1933.

Også den næste samling blev pænt anmeldt; men derefter gik det støt ned ad bakke med den ellers så talentfulde digter. Som så mange andre af den tids forfattere og digtere, endte han i Minefeltets mange hyggelige beværtninger. Her blev efterhånden samlet en lang række mere eller mindre mislykkede kunstnereksis-

tenser i et såkaldt boheme-miljø. Tom Kristensen har mere end levende skildret de farer, der lå og lurede på digterne i sin fremragende roman »Hærværk«.

Men... også Hans Scherfig har skildret dette miljø. Det er i romanen »Den døde mand« fra 1937, hvor det netop er Olaf Gynt, der er blevet hovedpersonen i endnu en af Scherfigs nøgleromaner. Olaf Gynt er den døde mand, der nu kun har den ydre kunstner-bohemestil tilbage. Det indre liv er for længst forsvundet. Efter disse oplysninger holdt Olaf Gynt op med at være en komisk figur, og i stedet for kom der et tragisk skær over hans skikkelse og digte, og samtidig fik jeg igen en oplevelse af, at kunstnerne i Tisvildeområdet både personligt og motivmæssigt ofte er flettet sammen, så man får en fornemmelse af sammenhænge og bestemte strukturer i Tisvildes kunstnerliv.

Olaf Gynt nåede dog at skrive 44 bøger og 10.000 digte... så flittig, det var han!

Inden jeg helt forlader Tisvilde By helt bør jeg retfærdigvis nævne nogle af de personer, der også har vist litterær interesse for Tisvilde. På Sandflugtmonumentet har præsten fra Helsingø, Jørgen Friis, lavet et hyldestdigt om Sandflugten og om de mænd, der var datidens »helte« i forbindelse med bekæmpelsen af dens ødelæggelser – Røhl, Gram og den enevældige konge, Christian den Sjette. Præsten Friis skrev endda sine ansøgninger på vers, når han søgte sine kald, og klogt nok undlod han aldrig at rose og indynde sig hos kongen i sine vers. Det har nok gavnet ham, når den rette mand skulle have stillingen!

I Tisvildes gamle kulturcenter, Fogedgården, var der både en kunstnerisk åre og en meget stor bevidsthed om egnens natur og historie. Lidt før århundredskiftet digtede og skrev ejeren af Fogedgården mange lovprisninger om Tisvildeområdet; men stor kunst er det ikke. Heller ikke Holger Drachmann, der kom på besøg i Tisvilde, havde den fornødne inspiration, da han skrev om Tisvilde: »Nu har jeg skuet så mangan egn/ med søer og mægtige skove/ men ingen så skøn som Tisvilde Hegn/ ved Kattegats susende vove«. Drachmann har nok haft tankerne i Hornbæk og Skagen, da disse linjer blev skrevet ned med venstre hånd.

Fiskeforretningen 'Westa' helt nede i 'Lejet' sommeren 1955. Forfatteren Soya slæber sine varer hjem længst til højre.

Tegning af Carl Jensen. Købt af Chr. Friis på kunstauktionen 2001 ved Kulturtoget.

Tisvildeleje («Lejet»)

Inden vi kommer ned til selve »Lejet« må vi lige lave en lille afstikker ud til Ndr. Strandvej, hvor en meget målrettet, ung mand boede i flere år; mens han med ufattelig flid skrev sig frem til at blive en af Danmarks mest anerkendte forfattere og kritikere. Det er ikke Carsten Jensen – hvad nogle ville gætte på – men Bo Green Jensen.

Den seriøse alvormand

Bo Green Jensen (1955 -)

Bo Green Jensen må have levet meget stilfærdigt og må have været helt fokuseret på sine litterære mål og karriere i den tid, han boede i Tisvilde. Det var først, da hans ophold var forbi, og der pludselig var en helsides artikel på forsiden af Weekendavisens kulturside og med en fin tegning af Tisvildelejes kendte profil, at jeg for alvor opdagede, at den Bo Green Jensen, hvis bøger og filmkritik jeg

læste med en særlig omhu, havde levet lige iblandt os.

Ved en række forfatterarrangementer i BIO BISTRO`en, fik min kone, Inge Læbo, Anders Bodelsen, Jørgen Nash, Erik Clausen, Vita Andersen, Søren Ulrik Thomsen til at komme og fortælle om deres liv og digtning. Hun fik også overtalt Bo Green Jensen til at komme en aften.

Vi havde håbet, at Bo Green Jensen ville fortælle om sit Tisvildeophold – for vi vil så gerne høre andre fortælle om vores område – men Bo Green holdt sig strikt til sit forfatterskab.

Hans personlige liv og opholdssteder var hans egen sfære. Men aftenen var god alligevel, og hvis man vil få en anelse af hans tid i Tisvilde, kan man læse artiklen »Farvel Tisvilde« her i bogen. Men når Bo Green Jensen engang vil skrive sine erindringer, så er Tisvildetiden nok med.

Bo Green Jensen sammen med digteren og sangskriveren Leonard Cohen. Foto: Gl. tryk.

*Hemming Hartmann-Petersen slår tonen an på chello-
en. Foto: Gl. tryk*

Naboerne

*Eiler Jørgensen (1913-1998)
og Hemming H.-P. (1923 -)*

På Juelsgårdsvej boede der en overgang to kunstnere lige ved siden af hinanden. Den ene var forfatter – og det var Eiler Jørgensen. Den anden havde først dyrket musikken som kunstart, men skiftede derefter over til radioen som instrument – og det var Hemming Hartmann Petersen (husk nu: ikke med blødt D!). Begge kunstnere lærte jeg ad forskellige og indirekte veje at kende; men Eiler Jørgensen boede kun i en periode på Juelsgårdsvej. Hemming har vistnok aldrig haft lyst til at flytte andre steder hen.

Eiler Jørgensens datter, Bente, kom jeg til at gå sammen med i den sproglige gymnasieklasse på Frederiksborg Statsskole i Hillerød, og hun var den første pige, som jeg »for alvor« var kæreste med, og derfor kom jeg i en periode ofte i deres hjem. Først i huset på Chr. Bartholdy's vej i Asserbo og senere på Juelsgårdsvej i Tisvildeleje.

Eiler Jørgensen var dengang en ganske kendt forfatter og debattør i Danmark. Han havde gennem sin debutroman »Lektor Hansens sælsomme hændelser« opnået flotte anmeldelser og et pænt salg. Romanens hovedperson var en lektor fra Frederiksborg Statsskole, der lever et dobbeltliv i to forskellige tidsaldre. En satirisk og meget ofte sjov og lidt grotesk roman, som vi dengang snakkede meget om. Siden da skrev Eiler Jørgensen mange bøger, avis-artikler, kronikker m.m., men det kneb mere og mere med de gode anmeldelser og bogsalget.

Det var et spændende miljø at færdes i for ostehandlerens søn, Christian, og heldigvis var der også sans for de sjove og utraditionelle sider af tilværelsen f.eks. dengang min far, der var pantefoged i Vejby-Tibirke kommune, kom ilende op ad Eiler Jørgensens havegang, og Eiler Jørgensen blegnede ved synet af pantefogeden, indtil han fik at vide, at min far ikke kom som pantefoged; men han kom for at sige, at hans søn, Chr., ikke kunne gennemføre det stævnemøde, som han ellers havde aftalt med Eiler Jørgensens datter, Bente... fordi han skulle spille fodbold i Vejby nu kl. 19.30.

Da lo de to fædre længe sammen og satte sig ned og fik en øl og en god snak på havebænken.

Læreren, musikeren og nu også forfatteren Hemming Hartmann-Petersen lever og bor fortsat på Juelsgårdsvej. I sit eget tilsyneladende besindige tempo er han nået vidt omkring. Måske ikke så meget geografisk – selvom han dog har været lærer på Grønland i 3 år – men gennem musikken og radioen har han mødt en overvældende mængde af mennesker, der i de sidste 50-60 år har været en del af det danske og nordiske kulturliv.

I bogen »En røst fra orkestergraven« beretter Hemming Hartmann Petersen følsomt og muntert om den 30-års periode, hvor han levede som musiker bl.a. som jazzmusiker i samme periode som Leo Mathisen, Svend Asmussen, Roger Henriksen m.fl. På andre tidspunkter sad Hemming nede i orkestergraven; men han fulgte Liva Weel, Osvald Helmuth, Preben Uglebjerg og alle de andre, der dengang fortolkede tilværelsen på de forskellige scener. Midtvejs mellem scenen og publikum kunne han gøre sig de

iagttagelser, der senere kom til udtryk i hans snurrige og lidt omstændige sprog, der uafsluttelig afdækker svaghederne i mange af de menneskelige omgangsformer og de måder, som vi omgår hinanden på. Der ligger både en Gustav Wied og Hans Scherfig gemt bag Hemmings milde øjne; men i modsætning til de to satirikere, har Hemming ingen »blåsyre« i sin pen. Selv de por-trætterede kan roligt le med, når vi andre morer os.

Radioen var det sted, hvor Hemmings sproglige og musikalske evner først og fremmest ud udfoldede sig. Igennem 30 år arbejdede han i Danmarks Radio, hvor hans viden om musik, litteratur og menneskeklogskab betød, at hans radioudsendelser blev den underholdende og æstetiske nydelse, der samtidig rummede ny viden og indsigt på mange kulturelle områder.

Hemming havde altid en holdning og en bestemt synsvinkel indbygget i det, han beskæftigede sig med; men det skulle også være muntert.

De faste radioudsendelser betød, at Hemming kom ind under det tunge åg, der hedder pligten.

Udsendelserne skulle forberedes, og Hemming ville ikke levere andet end høj kvalitet, ergo måtte han forberede og nedskrive alt, hvad der skulle siges i den kommende radioudsendelse.

På den måde blev Hemming Hartmann-P. forfatter, da radioarbejdet hørte op.

Men heldigvis fortsatte Hemming H.-P. med at skrive, da han var blevet rigtig pensionist i sit elskede Tisvildeleje. Familiens daglige glæder og sorger blev nu videregivet, så vi kunne følge den hemming'ske families madpakker, kantarelp lukning, diverse hunde og skolegang m.m. Alt sammen beskrevet, så selv jeg og mine kolleger på Bjørnehøjskolen, hvor Hemmings kone, Birgitte Lisager, var og er lærer, så deres familieliv på en ny måde.

Også det nære lokalsamfund er kommet ind i det hartmann'ske troldspejl: At gå til fodbold som fodboldfædre eller på juleudstilling i Tisvildeleje bliver aldrig det samme, når man har læst Hemming's beskrivelser.

Lad os håbe, at Hemming H.-P. også får lavet sin version af Gadekærssagen i Helsingø, så der trods alt kan komme en befriende latter ind i den sag.

Vidne og kronikør i sin tid

Poul Hammerich (1927-1993)

Helt nede i Tisvildeleje i huset Ved Stranden nr. 3 boede i nogle år forfatteren, dramatikeren, radio- og tv-manden m.m. Poul Hammerich og skuespilleren Marlene Schwartz. I dag bor Bent Fabricius-Bjerre i huset sammen med sin kone, Dagmarbiografens direktør Anne Fabricius-Bjerre. Et væld af oplevelser igennem bøger, teater, radio, tv og film passerer igennem min årgang, når disse navne nævnes. Både Bent Fabricius-Bjerrers musik og Poul Hammerichs manuskripter har været vævet ind i vores liv i 60'erne, 70'erne og 80'erne... og deres hustruer har på hver deres felter bidraget til dette.

I denne sammenhæng er det Poul Hammerich, der skal fremhæves. Poul Hammerich var både journalist og forfatter, og i langt det meste af det, han har frembragt, er det en kombination af de to metier'er, han tager i brug. Ikke alene på papiret; men i høj grad i de medier, der langsomt, men sikkert er blevet de dominerende. Poul Hammerich var folkelig i den bedste betydning af ordet; idet han altid både ville fornøje, og gavne. Han arbejdede lige seriøst, hvad enten det var Politiken, Hjemmet eller Nyhedsmagasinet NB!, det drejede sig om. Hans helt store medie blev dog fjernsynet, hvor han var hovedmanden bag »Hov, Hov«, »Huset på Christianshavn« og den helt store succes »Mata-dor«. Hvad havde vores liv og vores selvforståelse været uden disse tv-klassikere?

Endnu større indtryk gjorde dog hans tv-serie »Gamle Danmark (1945-1975) på mig.

Den udsendtes i 1984, og de aftner, hvor serien blev sendt, sad jeg fastlåst ved tv-skærmen.

Forud for serien havde Poul Hammerich været igennem en utrolig stor research og udvælgelse af det meget omfattende samtidsmateriale, og det lykkedes Poul Hammerich at give mig og millioner af andre danskere en indsigt og forståelse af den forvirrede tid, som vi selv havde været ivrige deltagere i.

På en måde blev det Poul Hammerichs testamente til os; men samtidig er det sandsynligvis den ultimative beskrivelse af den

sidste halvdel af det 20. Århundrede. Ikke uden grund er Poul Hammerichs tv-serie blevet kaldt »Danmarkskroniken«. Engang sad Saxo og nedskrev sin tids hændelser for næsten 1000 år siden, og for kort tid siden sad Poul Hammerich og udtænkte og nedskrev, hvordan min tid skulle beskrives og indirekte fortolkes.

At det netop var her i Tisvildeleje, at Poul Hammerich gjorde det, er jeg stolt over; men finder det samtidig helt naturligt, at det skete her, hvor så mange digtere og forfattere havde levet og virket i det 20. århundrede... og fortsat gør det. Rejsen fra digterne og forfatterne i Tibirke Bakker og til Poul Hammerich helt nede ved stranden slutter her. Der kunne også været skrevet om Otto Gelsted, Maria Marcus, Ole Hyltoft, Astrid Salbach, Jesper Green, Chr. Bundegård og mange andre forfattere, der har været eller er her i Tisvildeleje, Tisvilde eller Tibirke; men det må komme i den samlede, altomfattende beskrivelse, som forhåbentlig engang skrives af en litteraturhistoriker. Dette er min egen, helt personlige beskrivelse.

Geder og godtfolk

Af Jørgen Nash

Uden at krænke blufærdigheden har træerne klædt sig helt af og står nu bladløse, nøgne og nejer for os og blæsten. Akkompagneret af november-barske hvirvelvinde opfører bladene nedenunder en komisk dans, en abstrakt ballet, hvor man midt i farveorgiet aner både trolde og jordens mindste elverpiger.

Den hostlige stemning, som forvinteren har bibragt mig, ejer ikke det berømte vemod, som lyrikere ofte digter så ømt og smukt om på denne årstid. Ens oplevelser synes snarere at bekræfte sandheden i Martin A. Hansens ord om, at vejret er i overgangsalderen og får mange luner.

Jeg traver henad landevejen med en ged på hver side. Vi er hjemadgående og er virkelig så glade alle tre. Og det siger jeg uden at blinke, selv om jeg nok er klar over, at en mand med en stor forstand ville være bundulykkelig i mine bukser. I dag er jeg grebet af det liv, som rører sig på barndommens bakkeskråninger og i grøftekanternes eventyrlige zone, og kan strengt taget ikke hjælpe den stakkels mand. Jeg uddanner mig nemlig i kunsten at være lille, og hvis jeg traf ham her, ville han nok betragte mine langhornede venner med et sarkastisk smil om munden, åbne lugen til sin store forstand og sige:

- Nå, du er ved at gå i barndom, hvad?

- Hvis bare godtfolks hunde ville holde op med at gø så glubsk efter os, svarer jeg undvigende, men de tror, vi er nogle værre omstrejfer, der er kommet bort fra vores cirkus.

Med sådanne subjektive bemærkninger kan man sikre sig mod unødigt samvær med selv det mest isafkølede hoved. I dag er jeg grebet af det liv som rører sig her ved landevejen, farverne på årets sidste blomster og blade, gæssene, som undgik Mortens-aften-skæbnen, tærskværkernes brummende sang i laderne og den flygtende sol i syd, som blinker så lystigt i plovjernene. Der er allerede solhverv i mit gedehyrdesind, hvilket muligvis skyldes, at min lille verden just har overværet ligbegængelsen over atom-bomben. Enhver sundhedsvenlig læser vil sagtens kunne forestille sig den paradisiske fred, som nu er tryllet frem. Og kun sundhedsfjendtlige elementer i samfundet vil være moralsk udrustet til at kalde os escapister.

Når vi dukker op i en landsby, trykker børnene i de lavlængede huse sig straks ind til vinduesruderne, og det varer ikke længe, før vi har en hel sværm af jublende unger og højrøstede hunde omkring os. En femårsdreng og hans lillesøster følger os flere kilometer på vej. Mens jeg går og undrer mig over, at pigen er rap til fods, foreslår han hende, at hun får den hvide ged og han den sortbrogede.

Rejsen fra 'Tolykkegård' mellem Helsingør og Græsted og hjem til Tibirkelunde er en tur på tolv kilometer. Men geder er ikke ligefrem infanterister til at gå, jeg måtte derfor spendere tog på henturen. Ellers ville de have været alt for uoplagte, når de skulle hilse på hr. Buk i nabosognet. I de sidste par dage har de vimset med deres små stumpede haler og bræget så bukkegalt, at hønserne i den anden ende af stalden blev skrækkelige nervøse og næsten holdt op med at lægge æg.

Derfor tog jeg dem med til stationen i morges.

En bondemand - en tilflyttet lollik, kom sporenstregs hen og hjalp os op i toget. Ikke i kreaturvognen, thi når man bare husker at lægge en hat over hornene, nyder gedehyrder samme imødekommenhed hos Gribskovbanens konduktører som hundeejere.

Jeg gav den rare hr. Blankskygge vore billetter, en voksen og to børnebilletter, og vi blev ude på bagperronen, hvor udsigten var ret så fortræffelig.

Lolliken rystede på hovedet og lo en lang sørgmodig latter. Den stakkel, han må sandelig være meget fattig, siden han holder ged, læste jeg i hans minespil.

Og er det i grunden mærkeligt, at folk ræsonnerer sådan?

En bonde med ordentlig jord og en smule selvrespekt regner nu om dage ikke geder for noget. De er en slags lugtende bastardkøer og mest genstand for de misvisende vittigheder, som sognets gamle gedehyrdinde Esmaralda må dele med sin trofaste Mette. Et lille yndigt gedekid kan man derimod bedre forlige sig med - som legetøj for børnene eller som lammesteg stegt som vildt i den store sorte gryde. Men en voksen dværgko, der yder tre til fire liter god, fed mælk om dagen, nej korsesjøsse!

Men her går vi altså tre levende væsener af denne underfundige verden på en asfalteret landevej i et hjørne af Nordsjælland. Jægerne krydser markerne med deres afrettede hunde for, inden sæsonen slutter, at få gavn af geværet. Bare de ikke rammer en af de mange plovmand, som i al sendrægtighed forbereder jorden til dvalen under sneen! Ja, jeg er virkelig ikke helt stolt ved situationen. Det er ikke så længe siden, en jæger jog mig en skræk i livet. Han nedlagde mit otte måneder gamle gimmerlam i den salige tro, at det var en prægtig råbuk. Og da vi nogle dage efter havde lavet irish stew på halsstykket og ribbenene, plantede han sig i slagbænken og spiste glubende med uden det ringeste tegn på skyldfølelse.

Ofte standser mine langhornede venner pludselig op for at æde en af de roer, som bønderne har været så gavmilde at tabe, da de kørte rodfrugterne hjem til kulepladsen. Ak, de ville få trommesyge, hvis jeg lod dem guffe hver roe i sig, som de får øje på. De er stædige og stritter voldsomt imod, når jeg prøver at trække dem fremad. Da geder overhovedet kun lader sig bringe til fornuft med det gode, må jeg dykke ned i min skuldertaske efter mit tryllemiddel, som hverken er en gulerod eller en humpel rugbrød. Nej, det er såmænd en spegesild, som er mit tryllemiddel.

Om det nu er, fordi dyrene mangler salt, eller om de virkelig har et utilfredsstillt behov for animalsk føde, skal jeg lade være usagt. Faktum er, at blot jeg tager spegesilden frem og svinger den foran deres snuder, kan jeg lokke dem til at gå, så hurtigt jeg vil.

I Holløse råber en rødmosset bondekone til mig, om jeg ikke vil have sådan nogle fine georgineknolde med hjem. Det vil jeg da gerne, og mens hun pakker dem ind i en avis, spørger hun, hvor jeg har været henne, om man kan leve af at skrive digte, hvor gammel jeg er? Kort sagt - hun er lidt nysgerrig. Jeg fortæller hende selvfølgelig hele min livshistorie og trækker derpå videre med gederne.

Når vi sådan går og sludrer sammen, dyrene og jeg, falder min hjemstavns dialekt mig uvilkårligt på læben. Det er i det hele taget et højst besynderligt fænomen, det med sproget. Min kone og vores små børn kunne det aldrig falde mig ind at snakke rigtig vestjydsk til. Men dyrene...

Da jeg for godt og vel fem år siden vendte ryggen til hovedstaden, opdagede jeg det straks. Min kontakt med dyr blev på en underfundig måde beriget af barndommens atmosfære. Det var hjorddrengen, som vågnede.

I begyndelsen lo min kone ad min kostelige tvangstanke. Nu er hun imidlertid så vant til at høre mig kalde hønsene sammen på vestjydsk, at hun til og med københavner har annekteret flere af disse sindige bondegloser. Vi trøster os tillige med, at vi ikke er de eneste, som har ladet sig begejstre af tvangstankernes sjove verden, hvor især geden er en mascot, som bringer sundhed og lykke. For blot ti år siden var det for eksempel meget almindeligt, at man rundt om på gårdene havde en gedebuk i kostalden. Den kunne sikre køerne mod kalvekastning. Men det er imidlertid gået sørgeligt tilbage for mine langhornede venners familie her på egnen.

Nede ved Tibirke gadekær, hvor jeg drejer fra landevejen og op til min lille boplads, hilser jeg på en kammerat, en hærdebred kropsarbejder. Vi puklede forrige sommer sammen på høstarbejde. Vi har sat i titusindevis af neg til tørring i lange rækker af tra-

*Gederne drives hjem af Jørgen Nash og hans kone Mulle,
over Søren Hansens Mark i Tibirke.
Foto udlånt af forfatteren*

ver, og midt under hedeølgen har jeg forket dem op til ham på vognen.

Det kan stadigvæk godt gibbe lidt i mig, idet jeg møder kammerat kropsarbejder. Hvilket vel kommer af, at jeg endnu ikke behersker kunsten at være lille, men i visse stærkt bevogtede øjeblikke stadig nærer lyst til at være stor.

Jeg har i øvrigt ladet mig fortælle, at en sundt menneske har to jeg'er, et dovent og et flittigt. Muligvis er det mit dovenlars-jeg, som ikke kan dy sig for at drille den lille myre, som jeg helst vil være.

Skumringen er så småt begyndt at sænke sig over gårdene, de nypløjede agre og vintersædens blågrønne flader. Skoven, Tisvilde Hegn, tegner sig som en fløjlsort midgårdorm under horisontens gråblå hvælvning. Den er et sløret kæmpedyr, som uanfægtet har lagt sig til at sove uden for mit hus. Mens jeg lukker for duer og høns og binder dyrene i staldens båse, kredser mine tanker om den svundne sommer.

Atombombens ligbegængelse, een verden og vinterens snehvide komme.

Diverse/ 'Af en studedrivens erindringer' fra 1951

Farvel til Tisvilde

Af Bo Green Jensen

I myternes tid var her offersted, siden fiskerleje, saltsyderi og flere små landsbyer, men Tisvilde By i Tibirke Sogn har altid været præget af folk, der kom til udefra. Navnet betyder Ti's eller Tirs Væld og skyldes krigsguden Tyr/Tir, efter hvem vi har ugedagen tirsdag. Der har næppe været tale om ti birke, men om de træer som var viet til Ti. I Bering Liisbergs bog om Helene-skikkelsen, Domina Helena, identificeres Toftekilde i Tibirke Bakker som det oprindelige Ti's Væld. Selve Lejet hed i sin tid for resten Saltebodleje.

I historisk tid valfartede man til Helenekilde for vandenes skyld. Christian IV rejste huse på stedet, både til sig selv og de syge, og gik så meget op i vandets lutrede egenskaber, at han fik det tappet på fade ved sommersonhverv, hvor den magiske kraft skulle være stærkest. »For når vandet var tappet i den gode nat, mistede det vel ikke sin kraft. Det blev snarere stærkere af lagres, som vin, så han havde mirakelvand til hele året« skriver Palle Lauring i Sjællands-bindet af *Rejse i Danmark* (1960).

Helenekilde er stadig central for egnen, det er her at det fornemme hvide badehotel ligger, en smuk dinosaur fra kurstedernes storhedstid, og sankthansnatten er fortsat noget særligt. Selv hårde hjerter kan springe et slag over ved den ubegribelige danskhed, der er forbundet med at stå ved bålene på stranden, når folk fra nær og fjern kommer til Tisvilde Strand for at markere knækket i årets bund.

I bilernes tid er her primært fritidshuse og ferieland. Hegnet, havet og de legendariske steder er blevet turismens kulisser, og de historiske levn er kommercielle relikvier. Også det har dog sine gode sider. Det er for at takkes de tilrejsende, at man har restaureret barokmonumentet på Stuebjerg Varde, og på grund af skrænternes skrøbelighed, er graden af uberørthed usædvanlig.

Mange steder vil påberåbe sig at være rigets smukkeste, men Tisvilde er i særklasse. Det var måske her, at Johannes V. Jensen følte Den Store Sommer i Danmarks stærkest, »som en Port ind til de endelige Land. Her rinder Aaerne ud mod Havet, Skovene gror i Havets Nærhed, du ser en Maage, du øjner en sættende Hare i Heden, Sol og Sorgfrihed, det er Danmark«.

Det er et sted, som man har kæmpet for. Fra midten af 1500-tallet forvandlede sandflugten store stræk af Sjællands nordvestkyst til gold hvid ødemark. Tilsandingen lagde Asserbo øde på 30 år og drev så at sige stranden mod nord, fordi der ingen læskov var til at bryde vestenvinden. Først i Barokken, under Frederik IV og Christian VI, tog man kampen op. Johan Ulrich Röhl begyndte efter hollandsk model at plante marehalm og gyvel til at holde på sandet. Siden såede han bøg, birk, poppel og nåletræer »i de levende sandbølger«.

Man rystede gevaldigt på hovedet, men Amtmand Gram blev ved med at hælde penge i projektet, som bar næsten øjeblikkelig frugt: »Grams Tro til Oldenburgerens Dygtighed og Kampevne blev ikke gjort til Skamme. Kun 14 Aar efter, at Röhl var kommet til Tisvilde, blev Gerckens Støtte rejst på Stuebjærg. Over det bundne Sandhav lyste en grøn Bevoksning, Fremtidens Eventyrskov: Tisvilde Hegn«.

Sådan udtrykker Hans Hartvig Seedorf (mens han endnu hed Pedersen) det i *Tisvilde-Bogen*, den mageløse lille »Fører over Tisvilde og Tibirke med et Kort over Tisvilde Hegn og Asserbo Plantage« som 1930 udkom hos Jespersen og Pio med kraftig lokal sponsorering i ryggen. Moderne rejsebogsforfattere kunne tage ved lære af Seedorfs stedvist sublimе formuleringer. Fra Stuebjerg kan man på en klar dag se, om ikke for altid, så i hvert fald til Sverige, til Kullen og Skånekysten hinsides vandet. For See-

'Sandflugtsmonumentet' som det ser ud i dag.

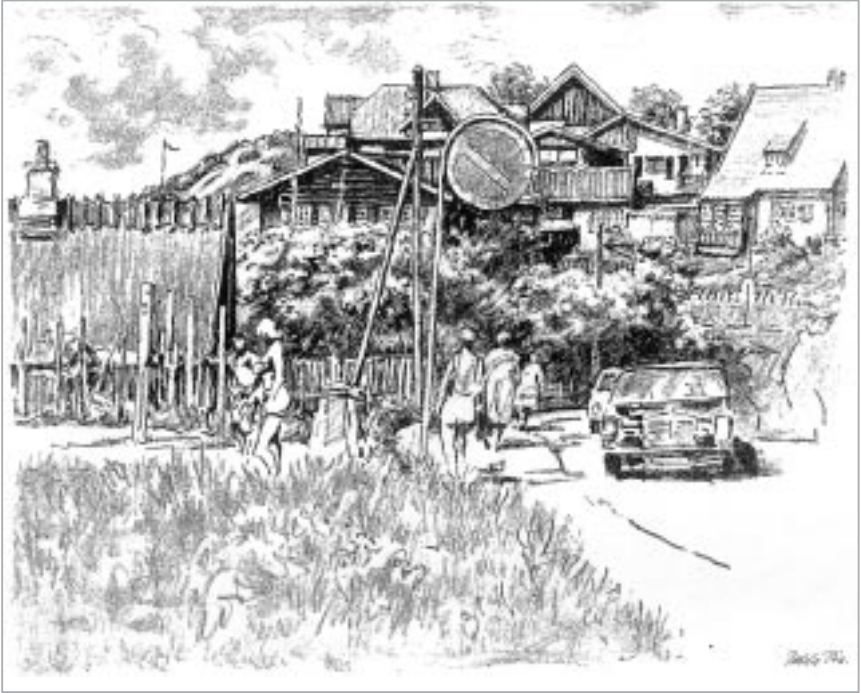
Foto: WICTOR

dorf bliver den til »en Stenkæbes slidte Kontur mod det Fjernes skyblaa Taage«. Sprogtonen er unægtelig en anden end i *Bilturen går til Tisvilde* eller *Tibirke Bakker på to minutter*.

Som ferieland har Tisvilde ry for at være de velstående københavneres sommerprovins.

Sådan var det også i lang tid. Palle Lauring skildrer i *Rejse i Danmark*, hvor brat et mentalitetsskift det egentlig var udtryk for, da borgerskabet begyndte at tilbede solen og dyrke havets velsignelser. »Strandbadets mode er ikke gammel« skriver Lauring, »men den er rodfæstet nu, og det er ufatteligt, at gennem årtusinder fra havlandet blev til, i ældre stenalder, og frem til vor tid lå Danmarks strande øde, endnu ødere end da stenalderens kystbopladser døde hen... Solen bagte i sandet, glitrede i bølgerne, Kattegats klare, grønne vand legede sig friskt og lunt ind over stranden. Ingen mennesker kom her, ud over fiskerne, der skød båden ud, trak den på land og bar fangsten hjem... For byborgere og adel var stranden goldt land, unyttig og derfor efter datidens tanke grim«. Han sætter årstal på solbadningens opblomstring. Niels Finsen udgav *Om Lysets Indvirkning paa Huden* i 1893. »Ældre er vor tids soldyrkelse ikke« slutter Lauring.

Med Gribskovbanen blev det muligt for patriarkerne at pendle. Man kunne parkere familien på landet og tage ind til byen på to timer. Samme bane gjorde det muligt for solhungrende horder af byboer at tage på søndagsudflugt til Tisvilde. Det er denne gruppe, som Seedorfs lille bog henvender sig til, og han ser kun lysere tider og social retfærdighed i sommerlandets demokratisering. Andre så radikalt anderledes på fænomenet. Først begyndte den snavsede pøbel at overrende skrænter og strande. Jacob Paludan skildrer i sit forord til Selskabets Bogvenneres 1966-udgave af *Tonio Kröger* (mit eksemplar er indkøbt marskandisisk en soldoven torvedag i Tisvilde), hvordan Manns udviklingskitse for ham vækker minder om tiden før »Massernes Oprør«, en tid med badehoteller og pensionater, hvor man klædte sig fint om til middag, før privatbilismen, jogging-dragterne og de egentlige sommerhuses storhedstid, der for alvor tog fart efter Anden Verdenskrig.

Weekendavisen's 'Zoom' bragte denne illustration af Palle Pio, da artiklen d. 9. august 1991 under Sommerserien (Litterært Landkort) blev offentliggjort.

Reproduktion af gl. avistryk.

Stort set alle åndsaristokrater har hadet dette uvæsen, sommerhusene. I essaysamlingen *Dansk Vejr* (1953) skriver Martin A. Hansen med slet skjult foragt om »den skæmmende bebyggelse, værst maaske kysteksemen, lysthusplagen langs strandene, som den truer med at lukke«. I Tisvilde lå de mere magelige landligeres palæagtige lysthuse i selve Tisvildeleje, nede ved Helenekilde og længere oppe ad Strandvejen, mod Godhavn og Vejby, mens stedfaste naturelskere, ofte kunstneriske eller bare vagt excentriske typer, som man tolererede næsten som ligemænd i denne usædvanlige kontekst, boede nede ved selve Hegnet i Tibirke Bakker.

Der er skrevet og skabt stor kunst i Tisvilde. Johannes V. Jensen boede i Tibirke Bakker, og hans egen bakke gled for ham sammen med erindringen om barndomshøjen og blev et billede på *Kæmpehøjen*, det optimale anskuelsessted over verden, »et sted i virkeligheden og fantasien«, som Torben Brostrøm skriver i essaysamlingen *Det umættelige mørke* (1990). Brostrøm reproducerer et foto af nobelpristageren på sin bakke, udstyret med bue og pil, i færd med at sende en pil mod »Himmeriges Rige«. Jensen havde en legendarisk mammut af træ stående i sit domæne. Han skrev om Tibirke sådan her:

»Paa Forsommeren ligger Solskinnet blændende paa Bakken, som vender mod Syd, en næsten umærkelig Brise staar ind nede fra Mosen med de mange Vandspejl af Tørvegravene, kølet af Grønheden dernede, den første Dag man kommer derud, naar Verden er som nyskabt, Spindelvævstraade flyder som fine Lyn vandret i Luften paa Brisen, over Hovedet er Himlen en Blænding, og Lærken høres som en Nøgle i Laasen til Himmeriges Rige.« (»Paa Bakken«, *Dyrenes Forvandling*, 1927).

Mest effektivt i moderne dansk litteratur er stedet skildret i Anders Bodelsen, dels som geografisk kulisse og ur-dansk hjemstavn i meta-thrilleren *Straus* (1971), dels i grupperomanen *Ferie* (1970), som en slags røntgenbillede af hele det slumrende danske samfund i 1952, Koreakrigens tredje sommer, hvor alting ender og begynder for revisorsønnen Henning Westergaard, der tager tælling til livet som voksen. Her er flotte, fejende filmiske over-

flyvninger á la *Jørgen Stein*, her er præcis historisk atmosfære omkring livet i alle lag af Lejet, og her er vinden og havet, som æder i landet. Hvert år skrider et stykke af skrænten på grunden bag Inger-Lises forældres sommerhus. Den bog er simpelt hen Tisvilde som Danmark i koncentrat det år, den sommer, den *Ferie*. Den er mere end varmt anbefalet.

I slutningen af 1940'erne begyndte udstykningen af sommerhuse på stort plan i moderne forstand. For mange at se var det begyndelsen til enden, og lokalmyndighederne gav ikke ved døren. Da nybyggerne i kvarteret ved Godhavn Strand, mellem Tisvildeleje og Vejby, begyndte at bygge på deres grunde i 1947, var der ingen sanitære faciliteter, og husene måtte maksimalt være på 10 kvadratmeter. Området fik på den måde kælenavnet Lokumsmarken. Det er siden blevet den største og mest vitale af sommerhuszonerne, beliggende ved skrænten til Kattegat, på selve kanten af landet, som år for år skrider ned i havet, når efterårsstormene raser.

Det var på en stille vej i dette kvarter, at undertegnede havde sommerhus, da han endnu færdedes i Tisvilde. Uden »kysteksemen« var der aldrig blevet nogen strand at se, hvis man ikke tilfældigvis var patricisk beslægtet. Det er derfor svært at tage Paludans og Hansens hån helt alvorligt. På den anden side forstår man lysende klart, hvad de mener, når man prøver at høre sig selv tænke på en overrendt højsommerdag, hvor Tisvilde er forvandlet til et broget land af stærke farver, skingre stemmer, støjende maskiner, alt for mange mennesker og alt for mange biler. Men nede i Tibirke findes stilheden stadig, og der er fred uden tid i det tæmmede hegn. Stjerne dér er veje til solen, netop »en Port ind til det endelige Land«.

Jeg kom til Tisvilde i sommeren 1986. Havde muligvis været her før, i en fjern barndom af lånte og lejede sommerhuse, men det var i et hvidt hus i Tibirke Bakker, et minuts gang fra Sandflugtsmonumentet, mens vinden blæste tyve meter i sekundet, og et klokkeklart højtryk resulterede i en usigelig lang og lutrende sommer, at jeg tabte mit hjerte til stedet.

Det var en uheldig tid i min tilværelse, og jeg var blandt meget

andet kørt fast i forskellige bestillingsarbejder. Et par forårsmåneder i forfatterhus på Fyn havde rettet op på balancen, men hjemme i byen gik dagene atter i stykker, og min kone og jeg greb med kyshånd chancen, da en bekendt skulle til USA og spurgte, om vi ville låne hans hus i Tibirke Bakker.

Det var en eventyrlig sommer. Venner kom, og vi styrtede os med liv og sjæl i Kattegats permanente bølger, eller vi lod myggene bide os inde i Hegnet. Jeg lod bestillingsarbejderne være netop det, noget der kunne vente til senere, og jeg brugte sommeren til at læse i solen og skrive en bog, der kom strejfende helt af sig selv, fuld af åbne signaler om nye ting. Hver aften gik jeg op til Monumentet, som stod og var en sender i historien for mig. Det var dengang svært at granske stenen, men jeg læste indskriften på dansk, tysk og latin. Og tænkte at her ville jeg have et hus.

Følgende vinter boede vi i det samme hus i blå frost, tung sne og korte dage, og fortryllelsen ved den side af Tisvilde var ikke mindre end sommerrusen. I sommeren 87 sprang vi ud i det og købte sommerhus på en naturgrund oppe i kvarteret ved Nordre Strandvej. Tre år havde vi det sted, og på en måde var det perfekt, og på en måde fungerede det slet ikke, for der var altid et eller andet hjemme i byen, som kom på tværs, og vi brugte ikke huset nok. Efter et USA-ophold kom Tisvilde-weekenderne aldrig til at fungere rigtigt godt igen, og vi solgte både huset i Tisvilde og lejligheden i København. I stedet flyttede vi ind i et stort hus med en lille have på Frederiksberg. Vel er der ingen strand her, men det fungerer bedre for os.

TISVILDE var dog et sted for glæde, når vi var der. Om sommeren, selvsagt, når livet er let, men også og ikke mindst de efterår, hvor vi blev boende i guldets kvarter, når sæsonen var forbi, og sommerens drenge og piger var rejst. Dag for dag blev lyset mere skråt, når man gik sine ture langs skrænten.

Jeg gik hver dag ad stien ned til Lejet, for så at balancere hjem på bolværket, mens det grå hav steg og slog sig gevaldigt. Jeg besteg skrænten ved Helenekilde og fik mit ansigt vasket af vinden og regnen. Når de løse sten skred ned i halvlyset, kunne

Stranden og 'bolværket' set fra Helenekilde mod Tisvildeleje år 2002

Foto: WICTOR

man tro at de blev til stjerner på himlen. Jeg er hverken mystiker, panteist eller særlig troende i andre henseender, men i Tisvilde aner man glimtvis de forbindelser, der får mennesker til at tænke på andet og mere end restskat og dyrtid. De efterår var fulde af stærkt liv. Måske skulle man alligevel ikke så villigt have sagt farvel til Tisvilde?

Men nu er det gjort.

Bo Green Jensen har vederlagsfrit stillet artiklen til rådighed og begrundet det selv på følgende måde »... og jeg er behørigt bæret over at blive erindret i det fine selskab, du opregner«. Med »selskab« menes - desværre - ikke Vejby-Tibirke Selskabet; men Johannes V. Jensen, Hans Scherfig, Jørgen Nash m.fl. Tak til Bo Green Jensen, alligevel!

Artiklen er første gang offentliggjort i Weekendavisen's Zoom d. 9. august 1991 under Sommerserien (Litterært Landkort)

Afsked med endnu en gård

Af Karl Erik Frederiksen

Da Nationalmuseet i slutningen af 1800-tallet har V. Boye til at rejse rundt i de nordsjællandske herreder når han i 1886 til Tisvilde. Det er hans opgave at registrere fortidsminder, både de synlige og dem, som folk efterhånden bare snakker om, fordi de for længst er forsvundet fra jordens overflade. Resultatet af sine undersøgelser og samtaler nedfælder han i den Herredsrejse, som fortsat er grundstammen i Nationalmuseets registreringer.

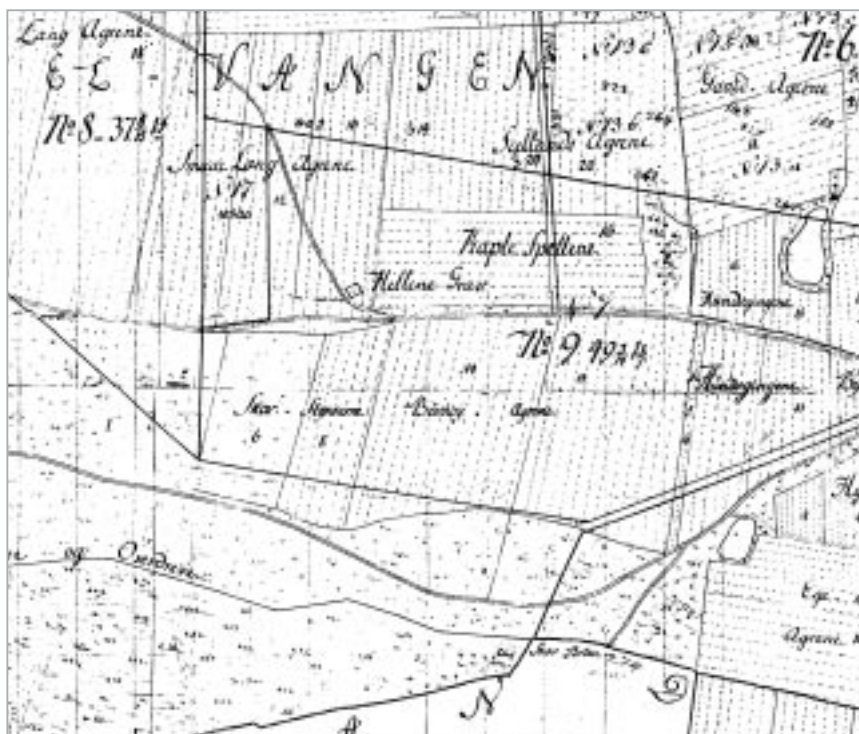
Da denne V. Boye når ud til området omkring Borshøjgård og Helene Grav på Sankt Helene Vej spørger han nøje til resterne af de forskellige vandhuller, som der er og har været været så mange af. To navne bliver nævnt: Badstuekæret og Kapelkæret. Om det første noterer han: »En Sænkning i Marken, Badstuekjær, hvor Dronning Dagmar skal have taget Bad, naar hun valfartede til St. Helenes Grav«.

Den nøjagtige placering kan han ikke angive, men sætter dog et kryds på et sted omkring nuværende Pilevej og Vesterprisvejs udmunding i Tisvilde Bygade. Et andet vandhul, der kan knyttes til Helenedyrkelsen i Tisvilde og til kapellet, som i 1400-1600-tallet står ved Helene Grav, er Kapelkæret. Det kan han heller ikke placere nøjagtigt i landskabet. Alligevel sætter han et kryds på kortet ved resterne af et kær mellem Borshøjgård på Sankt Helene Vej og Gribskovbanens spor.

Da Beering Liisberg i 1919 udsender »den nyere tids« ubestridte hovedværk om den sagnomspundne Helene, Domina Helena, skriver han i noterne, at Kapelkæret er identisk med Limovnskæret, hvis navn blev registreret i 1641. Navnet Limovnskæret har det fået efter en »tæt derved bygget Lim- eller Kalkovn«, fremgår det af Beering Lisbergs notater. En anden detalje: navnet Kapel-

vangen (der grænsede op til Helene Grav) og Kapelkæret bliver i den lokale folkemund omkring 1919, hvor navnet ifølge Bering Lisberg stadig benyttes, udtalt med trykket på første stavelse. Prøv selv.

I mange år er dette kær kun en sumpet dalsænkning, men de nuværende ejere af Borshøjgård får i efteråret 2001 tilladelse til at gendanne vandhullet. Ingen spor efter limovne eller andre bygningsværker fra fordums tid kommer frem af jorden, kun murbrokker og bygningsaffald, som i nyere tid er blevet brugt som fyld. En måned efter oprensningen af vandhullet bliver der brug for den lille sø - som branddam.

Borshøjgård blev opført midt i jordstykket Kaple Spellene. Kort fra 1787. I øverste højre hjørne ses det stadig eksisterende 'Svanekæret'

En udflyttergård

Om formiddagen 29. november 2001 nedbrænder hele Borshøjgård - med undtagelse af en gammel lade, som de sidste par år er blevet anvendt til værksted m.v. Selvom brandfolkene pøser vandet fra søen på med flere strålerør er alt håb om at redde den femlængede gård hurtigt opgivet. Dermed forsvinder endnu en af Tisvildes 10 gamle gårde, som udgjorde Tisvilde by efter udskiftningen i 1786.

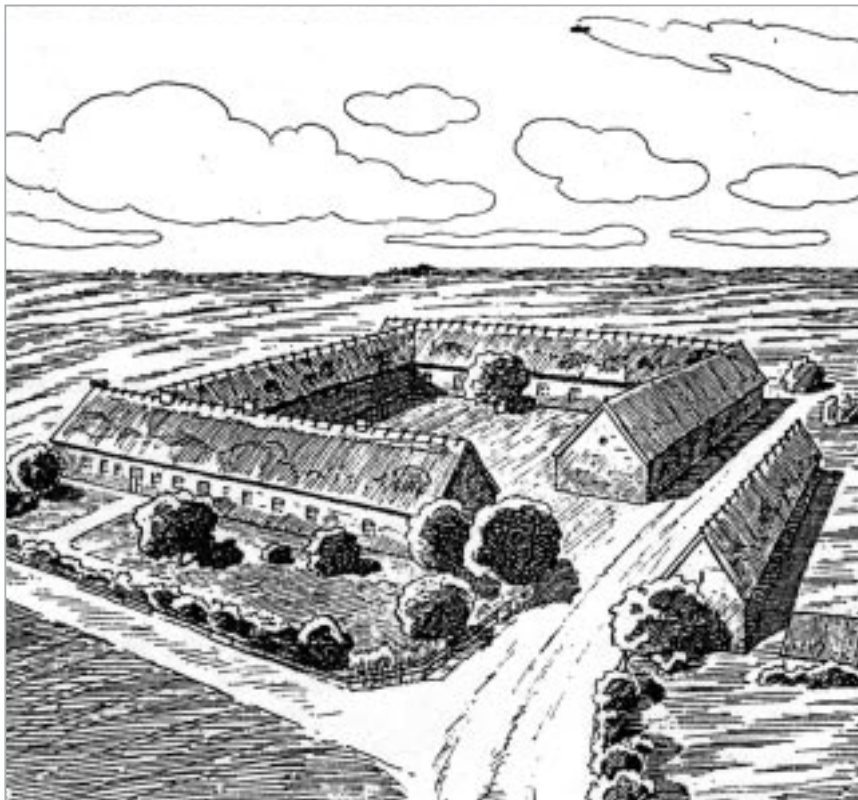
De ældste dele af de nedbrændte bygninger menes at stamme fra 1844-1845. Hvor Borshøjgård lå før 1844 vides ikke i dag. Det vides heller ikke hvor Borshøj har ligget, men en sådan oldtidshøj må der nødvendigvis have været, - hvis navnet ikke bare er en folkemunds-forvanskning af et tidligere navn på en høj.

Det vil være nærliggende at antage, at denne høj må have ligget på eller tæt ved Borshøj (el. Börshøj) Agrene, som var navnet på jordstykket mellem Sankt Helene Vej og nuværende Tisvilde Bygade afgrænset af vejudmundingerne Skovporten/Nyvej og Aspevej. Men så simpelt er det ikke at studere stednavnes oprindelse. Man skal hele tiden tage sig i agt for de nye navne, der gradvist dannes som følge af ændret udtale- eller skrivemåde. Oldtidens og middelalderens stednavne er mundtlige overleveringer, mere end de er skriftlige.

Lad det være fastslået med det samme. Borshøjgårds bygninger var - på trods af alderen - af nyere oprindelse. Den kan næppe - under navnet Borshøjgård - føres længere tilbage end til udskiftningen i 1786.

Samtidig er det tvivlsomt, om den første gård efter udflytningen har heddet Borshøjgaard. En lille lund øst for gården (ved nuværende Svanekæret og Kunertsvej) hedder på den tid Bjørskov, men da det i 1844 tinglyses, at nabohuset (formentlig opført i 1800) må hente vand fra gårdens brønd, staver ejeren, gårdmanden Lars Jørgensen, gårdens navn som Bjørshøj.

Historikerene har deres teorier om en oprindelse lang tid før. Bering Liisberg skriver i noterne til Domina Helena, at der findes et kort fra 1182 hvor området er navngivet Tornshøj. På et kort fra 1641 finder han navnene Bjørnshøj og Kapelkæret.

Borshøjgård i fugleperspektiv, illustration fra Dansk Handels- og Kontormedhjælper Tidende, 1. Maj 1922.

Også Hans Olrik beskæftiger sig i 1906 med navnet Thornshøj. For ham er denne høj identisk med nuværende Råbjerget »eller en af bakkerne syd derfor«, som markerer grænsen mellem Tisvildes og Asserbo Hovedgårds jord. Skulle muligvis Thornshøj efterhånden være blevet ændret til Borshøj? spørger han. Han noterer i den anledning, at Borshøjgård er den af Tisvildes udflyttergårde som ligger tættest på grænsen til Asserbo. Følgelig kan man drage den slutning at navnet Borshøj bør kunne relateres til en lokalitet i eller på kanten til Tisvilde Hegn.

Forfatteren til disse linjer kan i øvrigt tilføje, at det snarere – set med nutidens øjne – er ud for højen Frøbakken, at navnet Thornshøi (Thorshøj?) er anført i Olricks kildemateriale.

Fogeden fik sit

Det er straks lettere at finde ud, hvem der får de forskellige jordstykker ved udskiftningen i 1786. Læsning i den gamle udskiftningsprotokol afslører et sandt trekantsdrama mellem den daværende sand- og sognefoged Hans Nielsen, hans nabo og øvrighedens repræsentanter i udskiftningskommissionen om det tidligere så mose- og flyvesandsdækkede areal, som bliver Borshøjgårds jord.

Første del af kommissions-forretningen går gnidningsløst. Udgangspunktet er, at fogedens nabo, en 69-årig mand, der i papirerne bærer navnet Gamle Hans Larsen, skal flytte sin gård ud af byen. Først får han tildelt jordstykket Kaple Spellene, d.v.s. jorden mellem Sankt Helene Vej og Gribskovbanens spor, mod nord grænsende op til Kapelvången ved Helene Grav og mod syd Hundsgingene (Grønnevænge). (I udskiftningsprotokollen optræder også navnet »Unge Hans Larsen«. Han bor ved nuværende Godhavnsvej og får tildelt Haarlandene). Diskussionen begynder da man skal finde ud af dyrkningsret og ejerforholdet til Borshøj Agrene. Gamle Hans Larsens gård og sand- og sognefogeden Hans Nielsens gård er nemlig »lige nær beliggende; og efter deres Gaarders Beskaffenhed lige berettiget,« skriver kommissionen.

Enden på det hele bliver, at jorden tilfalder Gamle Hans Larsen med den begrundelse, at der på jorden er en del »Flyvesands-Rifter og Sandbakker som ikke maa pløjes hvilket Sandfogeden bør have opsigt med, og ingen bør være sin egen Controlleur...«

En anden medvirkende årsag til afgørelsen er at sandfogedens nybyggede gård er »i den Forfatning, at den ikke uden betydelig Tab for ham kunne flyttes«. Fogeden får ved den lejlighed tildelt et jordstykke 400 alen fra gården, »hvortil han kan kiøre af Byens Gade til Lodden«. Gamle Hans Larsens gård må ved denne stadfæstelse afstå retten til »anden Græsnings Rettighed uden for Lodden, end hvad der kan tilkomme i Byens store Overdrev«. Alle andre får tildelt udlodder. Alligevel bliver han i første omgang bedre stillet end fogeden, der ikke får jord op til sin gård.

Men da kommissionen mødes igen næste gang, en måned senere, kan han næppe føle sig snydt. Nu tildeles han den jord, som Fogedgården samt Gamle Hans Larsens gamle gård og genboens.ligger på.

Genboen, 65-årige Clemens Hansen, hvis gård kun ligger 10 alen fra Fogedgården og derfor anses for farlig, må derefter rykke ud til Gård Agerne (hvor vi i dag har Vieholmgård/Ferie og udflugtscentret Sankt Helene).

Det bliver også stadfæstet at fogeden får en lod i det søndre overdrev mellem Tisvilde og Tibirke, hvor der er mindst lige så mange flyvesands-rifter og sandbanker, der skal beskyttes mod pløjning, som der er på Borshøj Agrene. Det retslige princip, at ingen bør være sin egen kontrollant, vejer ikke så tungt ved kommissionens andet besøg.

Flere andre forhold vedrørende den ny Borshøjgaard bliver bestemt, f.eks. at der skal gå en hjørnevej over Kaple Spellene (ved nuværende Dyrkærstien) og at der i begge ender af Borshøj Agrene skal være fægyder til Byens Jorder og Overdrev syd for nuværende Tisvilde Bygade.

Sankt Helene Vej skal gå hvor den gik. Den linjeføring har den i øvrigt haft på hele strækningen mellem Svanekæret og Helene Grav siden Chr. IV i 1600-tallet beordrede den istandsat for at beskytte markens afgrøder mod at blive nedtrampet af de mange

De ældste dele af de nedbrændte bygninger stammer formentlig fra cirka 1844.

Foto Karl Erik Frederiksen.

pilgrimme på vej til og fra Helene Grav. Ved udskiftningen gik vejen videre til Helenekilde i en bue skråt over det nuværende stationsareal, mens Pilevej, der går fra Helene Grav til Tisvilde Bygade, kun er at betragte som en fægyde.

En røverhistorie

Om Borshøjsgårds, Kapelvangens og Kapple Spellenes fortid er der skrevet og fortalt meget.

Den næste lille historie er formentlig ukendt for de fleste: Da V. Boye er på stedet på vegne af Nationalmuseet – cirka 100 år efter udskiftningen – spørger han selvfølgelig også til spor efter oldtidsgrave. Bortset lige fra Helene Grav er der ingen som kender til noget i den retning – udover at man har hørt om fundet af et skelet på Borshøjsgårds jord (ved den gamle børnehave/pensionat Poulstrup).

Det giver anledning til denne optegnelse: »I Bakken bag huset fandtes i 1865 ved haandstore Stene et Skelet i sammenbøiet Stilling og derved en tyk Knippel. Beboerne antage, at det har været Liget af en i 1850 myrdet Røgter...«

Feriehjemmet Borshøjgård

Borshøjgårds epoke som landbrugsejendom slutter i 1922, hvor den bliver købt af de københavnske afdelinger af Danske Handels- og Kontormedhjælperforeninger. Formålet er ligetil, fremgår det af medlemsbladet Dansk Handels- og Kontormedhjælper Tidende. Man vil »aabne Adgang til for sine Medlemmer paa meget billige Vilkaar at kunne tilbringe deres Ferie ved Skov og Strand, og der i fredfyldte Omgivelser at kunne hente friske Kræfter til det enerverende Arbejde bag Pulten og Disken. Det er efterhaanden blevet vanskeligere og vanskeligere for Folk med beskedne Indtægter at søge bort fra Byen i de faa Dage af Aaret, der er forbeholdt til Rekreation, thi Priserne på Badehotellerne og Pensionaterne er i Tidens Løb ustandseligt blevet skruet i vejret, saaledes at tilsidst kun Velhavere kunde tillade sig den luksus at ligge ved Badested..«

Bliv Medlem af „Borshøjgaards Venner“!

Foreningens Formaal er at tilvejebringe Midler til Ophold for **daarligtstillede Medlemmer af H.K.** paa „Borshøjgaard“ og dermed skabe Glæde og Adspredelse i saadanne Kollegaers triste Tilværelse. Hvert Aar har Foreningen været i Stand til at bækoste mange saadanne Kollegers Ophold i en Uge paa „Borshøjgaard“.

Igennem Aarene har Foreningen dermed bidraget til at mangen en syg og nedbrudt Kollega har genvundet sit Helbred og mangen en Arbejdsles Kollega har genvundet Troen paa Livet.

Vi beder om Støtte til dette Arbejde.

Aarskontingent 2 Kroner

og saa deltager De selv i en Lodtrækning om et eller flere gratis Ophold paa „Borshøjgaard“.

Indmeldelse modtages af „Borshøjgaard“s Økonoma samt af H.K.s keben-
havnske Afdeling, Gl. Kongevej 1 E, København.

Bestyrelsen.

Ikke alle handels- og kontormedhjælpere havde råd til et ophold på Borshøjgård. Foreningen Borshøjgaards Venner havde til formål at hjælpe arbejdsløse og andre dårligt stillede medlemmer til et ophold i forbundets feriehjem. I 1936 havde foreningen 298 medlemmer. De var det år i stand til at sende 9 andre medlemmer og deres familie på et 7-dages ophold på Borshøj og at betale deres rejse tur/retur og give dem 7 kroner kontant til forekommende småudgifter.

Og billigt blev. Fagforeningernes samlede budget til køb og ombygning efter arkitekt Rasmussens tegninger, beløber sig til 40.000 kroner. Da det er målet at drive foretagendet uden at tjene på det – således, at det kun svarer sig, kan et døgn med fuld-pension tilbydes medlemmer til »Trediedelen af de Priser, der sædvanligvis forlanges der paa Egnen, og det gøres derved muligt for Medlemmerne ogsaa at nyde Land- og Badelivets Behageligheder.«

Prisen for et døgn med fuld pension udgør for voksne i 1927 4,50 kroner i for-og eftersommeren samt 5,50 kroner i perioden 15. juni – 15. August. Prisen holder sig helt til 1936, hvor den sættes op med en krone..

De første år er der plads til 48 logerende. I 1931 sælges gården videre til hovedforbundet (nuværende HK), som lader den gennemgå en »grundig Ombygning og Modernisering«, hvorved der bliver plads til 51 logerende fordelt på 23 dobbeltværelser, 1 enkeltværelse og 1 værelse beregnet til 4 personer. Der er i øvrigt indlagt elektrisk lys på alle værelser og vand på gangene, hedder det i medlemsbladet.

Postkort produceret for Dansk Handels- og Kontormedhjælperforbund, Kbh. V.

Forfatteren Ole Hyltoft tilbragte mange sommerferier på Borshøjgård sammen med sin familie. Her ses han i Borshøjgårds have juni 1941 sammen med nogle af Borshøjgårds faste gæster fra sjakket, som er omtalt i erindringsbogen »Barn af partiet«. Yderst til højre er det Onkel Kaj og ved siden af ham forfatterens far, Axel B. Petersen. I liggestolen yderst til venstre ses hans mor, Thyra.

Foto udlånt af Ole Hyltoft.

Borshøjgård var stedet hvor hk-medlemmerne fik mulighed for at holde ferie sammen med familien, for billige penge. De to fodboldspillere på Borshøjgårds gårdsplads er Ole Hyltoft og hans far Axel B. Petersen. Billedet er taget i juni 1941. Foto udlånt af Ole Hyltoft.

Borshøjgård åbnede normalt omkring 15. maj og lukkede for sæsonen 1. september.

År efter år besøgte den af de samme familier, som sommer efter sommer følte sig som en stor familie, når de kom op til skov og strand. Hvis man vil vide mere om, hvad det betød for familierne, og for børnene at komme på Borshøjgård, kan læsning af forfatteren Ole Hyltofts bog »Barn af partiet« (forlaget Høst & Søn, 2000) anbefales. Heri skildrer Ole Hyltoft mange af de oplevelser han har haft i drengene sammen med sin familie og de andre faste gæster på Borshøjgård.

Borshøjgårds tid som feriehus for handels- og kontorfunktionærer slutter næsten uden varsel. I maj 1949 meddeles det kort i en notits uden overskrift følgende: »Hovedbestyrelsen har på sit sidst afholdte møde vedtaget at udbyde Borshøjgård til salg. Feriehjemmet vil derfor ikke blive åbnet i år«.

Forklaringen kommer i juni-udgaven, hvor det må formodes at mange af medlemmerne havde lagt ferieplanerne. Skjules kan det ikke at søgningen til Borshøjgård ikke længere står mål med forventningerne.

Hovedbestyrelsen finder ikke feriehuset tidssvarende. »Det vil koste så store beløb at anlægge et feriehus, der under de forbedrede muligheder for at holde ferie andre steder, f.eks. i udlandet, vil have udsigt til at klare sig i konkurrence, at man ikke finder det forsvarligt, og dels at man mener, at det ikke kan være forbundets opgave at binde midler i et feriehus, der årligt koster forbundet en del penge, og som kun en forsvindende del af medlemmerne har gavn af...«

I oktober samme år meddeltes det så at forbundet har fået 90.000 kroner for salget af Borshøjgård til Københavns Kommunalærerforenings Feriekolonier. Tusindvis af børn på koloniophold i de gamle pensionatsværelser, som nu er blevet til små sovesale med køjesenge, når at komme på koloniophold, inden det hele slutter i 1972. Behovet for en gennemgribende modernisering bliver også brugt, da lærerforeningen sælger den videre til forældreklubben Falken under DUI på Østerbro, som bruger den til lejre og hyggeweekender.

Næste gang argumentet om behov for en gennemgribende modernisering og ombygning til tidssvarende forhold bliver benyttet er i 1995, hvor de nuværende ejere overtager den. De gamle DUI-forældre, som nu er blevet bedste- og oldeforældre, har ikke råd til den istandsættelse, der vil gøre det muligt at fortsætte som sommerlejr.

Under det store renoveringsarbejde finder de nuværende ejere rester af gammelt fundament, der tyder på, at de nedbrændte bygninger er bygget oven på en anden gammel gård.

Ejerne er næsten helt færdige med renoveringen, også af nogle bed & breakfast-værelser samt en feriebolig, da flammerne pludselig slår gennem tagryggen. Når gården nu genopstår oven på tomten er Tisvilde blevet endnu en gammel stråtekt bindingsværksgård fattigere. Men den vil fortsat være et sted, hvor nogle mennesker kan få sig nogle glade ferieoplevelser i nogle ferieboliger, som i hvert fald ved åbningen (juni 2003) kan siges at være fuldt ud tidssvarende.

Hvis man vil have del i det historiske vingesus og den sagnomspundne verden, der knytter sig til Helenedyrkelsen, kan man kaste et blik ud over Borshøjgårds gendannede vandhul, som nu kan ses fra Sankt Helene Vej.

Note: Flere oplysninger om de Helene-relaterede stednavne i Tisvilde kan læses i registret til min bog »Troldeøjets Sand - samt andre sagn fra Tibirke og Arresøs opland«, Helsingø Forlaget, 2000).

Forsidens illustrator:
Naja Abelsen

Naja Abelsen har valgt Johannes V. Jensen som motiv til Årbogen 2002. Forfatteren står ved den mammut, som han byggede ved sit sommerhus i Tibirke Bakker.

Han er omgivet af et danmarksmiljø lige efter den sidste istid, hvor mammutten levede i Danmark; mens isen langsomt forsvandt.

Denne periode i danmarkshistorien inspirerede Johannes V. Jensen til at skrive romanen »Bræen«, der indledte romanserien »Den lange Rejse«, der i særlig grad bevirkede, at han fik Nobelsprisen.

Kunstneren er født i 1964 i Brønderslev. Dansk mor og grønlandsk far. Har fået sin kunstneriske uddannelse på Holbæk Kunsthøjskole (1985), Billedskolen i København (1987-89) og Danmarks Designskole (1990-96). Afgangsprojektet på Designskolen var »ULVEMYTER – en bogillustration til egen tekst«.

Inspirationen for Naja Abelsen er en vidensbegærlighed og en undren over den mystiske skønhed: Livet og det, at vi er til. Menneskets tanker og ideer om verden griber hende. Mytologi og menneskets mærkelige ulogiske trang til religiøsitet.

Levende væsener – mennesker og dyr – har i særlig grad hendes visuelle interesse.

Naja Abelsen har deltaget i en lang række af udstillinger på museer, gallerier, kunstforeninger m.m. både i Grønland og i Danmark. I 2002 vil hun have udstillinger i Ålborg, København, Silkeborg. og Rudkøbing.

Kunstneren er bl. a. repræsenteret på Grønlands Hjemmestyres kontorer i Danmark, Bruxelles og Nuuk.

Naja Abelsen er i stigende grad blevet en meget anvendt illustratør. Hun har illustreret mange bøger omkring myter og sagn bl.a. »Knud Rasmussen: Myter og sagn fra Grønland« i udvalgte af Jørgen Riel. Også bogforsider, lærebøger, brochurer, plakater, kataloger m.m. har hun illustreret.

Et særligt område er blevet frimærker til Post Greenland, hvor hun i de sidste år har tegnet jubilæumsmærke, julemærke og frimærke. I 2003 udsender Post Greenland 3 frimærker af hende.

Naja Abelsen har igennem mange år været bosat i Tisvildeleje/Tisvilde-området, hvor hun har deltaget i alle former for kunstneriske aktiviteter. Heldigvis ser det ud til, at hun fortsat vil blive boende her og være med til at sætte sit præg på egnen.

Der kan ses flere arbejder på kunstnerens hjemmeside: www.abelsen.dk

'Åndeulven' – 1996, blyant. 22x22cm

Vejby-Tibirke Selskabet - et kulturhistorisk selskab - har som sit formål at virke for bevarelsen af Vejby-Tibirke egnens særpræg, indsamle minder vedrørende egnens kultur og historie, oprette et museum herfor, samt udgive publikationer af lokalhistorisk interesse.

Selskabet er selvejende, oprettet i 1966 af en kreds af personer, der gennem deres tilknytning til egnen enten som fastboende eller som landliggere har ønsket at gå aktivt ind for selskabets formål.

Selskabet står iøvrigt åbent for alle interesserede, der indtegner sig som medlemmer.

Bestyrelsen 2002

Søren Nielsen, formand
Mogens Christophersen, næstformand
Keld Jepsen, kasserer
Claus Petri, sekretær
Hans Kurt Jacobsen
Benny Jensen
Niels Jørgen Larsen
Henrik Pøhlsgaard
Elsebeth Riisager
Chr. Friis
Carsten Nash
Torkil Lund

Adresse:

Vejby-Tibirke Selskabet
Postboks 21
3220 Tisvildeleje

Internet:

www.vejby-tibirke-selskabet.dk

Æresmedlemmer

Gennem årene har

Vejby-Tibirke Selskabet

udnævnt følgende æresmedlemmer:

Christian Bek *udnævnt 1978*

Jan Valmin *udnævnt 1979*

Henrik Kraft *udnævnt 1982*

Anna Jensen *udnævnt 1985*

Sofus Jensen *udnævnt 1985*

Inger Wieth-Knudsen *udnævnt 1987*

N. P. Wieth-Knudsen *udnævnt 1987*

Marie Haagen-Müller *udnævnt 1987*

Liv Tvermoes *udnævnt 1999*